

AZ ERDŐ

1990. MÁRCIUS • XXXIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

AZ 1862-BEN ALAPÍTOTT

ERDÉSZETI LAPOK

ÉVFOLYAMA

T A R T A L O M

Rakoncay Zoltán: Ötvenéves az első hazai védett terület — — — — —	93
Dr. Lakics Éva: A természetvédelem számokban — — — — —	100
Dr. Kovács Máttyás: Természetvédelmi erdők — — — — —	109
Csapóné Felleg Ágota: Megyei jelentőségű természeti értékek — — — — —	112
Dr. Győry Jenő: Vadgazdálkodás és természetvédelem — — — — —	113
Dr. Szabó Sándor: Nemzeti parkjaink — — — — —	115
Dr. Aradi Csaba: Vízgazdálkodás és természetvédelem — — — — —	117
Dr. Tardó János: A földtani értékek védelme — — — — —	120
Sánta Antal: A növényvilág védelme — — — — —	123
Temesi Ida: Parkok, arborétumok, botanikus kertek — — — — —	127
Dr. Márkus Ferenc: Az állatvilág védelme — — — — —	129
Csapóné Felleg Ágota: A kultúrtörténeti értékek védelme — — — — —	131
Csapó Agnes: Mi a vörös könyv? — — — — —	134
Címkép: Bányaréti „östölgyes”, az ország ezredik természetvédelmi területe (Forgách Balázs felvétele)	
A hátulapon: Az 1939-ben védetté nyilvánított terület a debreceni Nagyerdő (Haraszthy László felvétele)	

C O N T E N T S

Rakoncay, Z.: The first protected area of Hungary is fifty years old — — — — —	93
Lakics, E.: Nature protection in figures — — — — —	100
Kovács, M.: Forest under nature protection — — — — —	109
Frs. Csapó, Felleg, Á.: Natural values with county-level importance — — — — —	112
Győry, J.: Wildlife management and conservation — — — — —	113
Szabó, S.: National Parks of Hungary — — — — —	115
Aradi, Cs.: Water management and conservation — — — — —	117
Tardó, J.: Protection of geological values — — — — —	120
Sánta, A.: Protection of Flora — — — — —	123
Temesi, I.: Parks, arboreta, botanical gardens — — — — —	127
Márkus, F.: Protection of Fauna — — — — —	129
Mrs. Csapó, Felleg, Á.: Protection of culture-historical values — — — — —	131

C O Д Е Р Ж А Н И Е

З. Рако́нцay: 50 лет первому отечественному резервату — — — — —	93
Д-р Е. Лакич: Охрана природы в цифрах — — — — —	100
Д-р М. Ковач: Природоохранные леса — — — — —	109
А. Чапоне Феллег: Природные ценности областного значения — — — — —	112
Д-р Е. Гери: Охота и охрана природы — — — — —	113
Д-р Ш. Сабо: Наши национальные парки — — — — —	115
Д-р Ч. Аради: Водное хозяйство и охрана природы — — — — —	117
Д-р Й. Тардо: Охрана геологических ценностей — — — — —	120
А. Шанта: Охрана флоры — — — — —	123
И. Темеш: Парки, арборетумы, ботанические сады — — — — —	127
Ф. Маркуш: Охрана фауны — — — — —	129
А. Чапоне Феллег: Охрана культурно-исторических ценностей — — — — —	131

A Z E R D Ő — Az Országos Erdészeti Egyesület kiadványa. A szerkesztőség címe: 1027 Budapest, Fő utca 68. Telefon: 1354-896. A szerkesztésért felelős: dr. Solymos Rezső, címe: 2000 Szentendre, Római sánc u. 17. Telefon: 26-10-764.

Kiadja: a Delta Szaklapkiadó és Műszaki Szolgáltató Leányvállalat, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 17. Telefon: 117-4793. Felelős kiadó: BUDAI FERENC főigazgató. Egri Nyomda, 3301 Eger, Vincellériskola u. 3. Felelős vezető: Kopka László. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIIR), Budapest, XIII., Lehel u. 10/a. — 1900 — közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással, a HELIIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára: 20,— Ft. Előfizetés fél évre: 120,— Ft., egész évre: 240,— Ft. Megjelenik havonta. Külföldön terjeszti a Kultúra Könyv- és Hírlap Kiskereskedelmi Vállalat, 1339 Budapest, Pf.: 149.

Az évi előfizetés ára: 7 dollár.

INDEX: 25 503

HU ISSN 0014-0031

Ötvenéves az első hazai védett terület

RAKONCZAY ZOLTÁN

AZ ÁLLAMERDÉSZET ÉS A TERMÉSZETVÉDELEM KAPCSOLATA

Az erdész szakemberek előtt ismeretes az az erőfeszítés, amelyet lelkes „természetbarátok” a múlt század utolsó évtizedeitől kezdve a harmincas évek végéig tettek élő és élettelen természeti értékeink megmentése érdekében. A természetet féltő, a pusztulás miatt aggódó szakemberek között találunk orvosokat, geográfusokat, zoológusokat, botanikusokat, ornitológusokat, a földtani tudományok művelőit, jogászokat és más szakembereket, vagy éppen műkedvelő „természetvizsgálókat”, de

e mozgalom zászlóvivői közel száz éven keresztül az erdészek voltak.

A századforduló utáni évektől kezdve 1940-ben bekövetkezett haláláig a természetvédelem fő szószólója, hivatalos képviselője, a természetvédelmi irodalom első számú művelője és az intézményes természetvédelem megalapítója *Kaán Károly* volt. Erdemeinek részletes méltatásától most azért tekintünk el, mert 1987-ben, születésének 120. évfordulóján lapunk hasábjain életművét és természetvédelmi tevékenységét részletesen ismertettük.

Több mint félévszázados előkészítő munka és erőfeszítések után — mint ismeretes — az Országgyűlés 1935-ben a második erdőtörvénnyel együtt alkotta meg az első igazi természetvédelmi törvényt is. Ez a természetvédelemben élenjáró országokhoz képest sok évtizedes késedelmet jelentett. Ennek eredményeképpen jelölték ki a Debrecen határában fekvő Nagyerdőben az első olyan területet, amely az akkor felfektetett természetvédelmi törzskönyv szerint a védetté nyilvánítás után az első magyarországi természetvédelmi terület lett. Mindez 1939 október 10-én került bejegyzésre. Az eseményről a Természettudományi Közlöny 1939. évi december 12-i számában *Földváry Miksa* „Az első védett természeti emlékek Debrecen város birtokában” címmel számol be nagy lelkesedéssel. Az első védetté nyilvánítások körülményeit a továbbiakban részletesen ismertetjük, ezért ebben az írásban főképpen az erdész-

szet és a természetvédelem kapcsolatait, valamint a természetvédelmi szervezet változásait és a védett természeti értékek helyzetét mutatjuk be.

A véletlenek szerencsés összeesése eredményeképpen 1989 nyarán került sor az ezredik (megmaradt) természeti terület (emlék) védetté nyilvánítására, amelynek részleteire szintén a későbbiekben térünk vissza. Számos országhoz hasonlóan

az intézményes, vagyis államilag szervezett természetvédelem bőlcsoje az államerdészeti szervezet volt.

Ennek főbb okai a következőkben foglalhatók össze: A védett természeti értékek számottevő része erdő (nálunk ez az arány jelenleg 50% körül mozog és jelentős változás nem várható), illetve az erdőben van (sziklák, szurdokok, források, patakok, vízesések, tavak, növényfajok, állatfajok), erdő alatt fekszik (barlangok), vagy erdővel ékesített (tájak). Az államerdészeti szervezet alapvető átalakítás nélkül alkalmas volt a természetvédelmi feladatok ellátására, mert abban rendelkezésre álltak a lakások, irodák, kezelési épületek, közlekedési és hírközlési eszközök, valamint az államigazgatásban is járatos, részben hatósági jogosítványokkal (egyenruhával, fegyverrel) rendelkező, szakképzett személyzet. Hosszú évtizedekig a természetvédelem alapismereteit csak az erdészeti tanintézetekben oktatták. Az államerdészeti szervezet a természetvédelemmel kapcsolatos feladatok zömét költségtérítés nélkül el tudta látni, mivel azok költségei, saját erdőgazdasági (vadgazdasági stb.) feladataihoz képest elenyészőek voltak.

Hazánkban (ha kiindulópontnak az 1879-ben alkotott első magyarországi erdőtörvényt tekintjük) a természetvédelem 83 éven keresztül (1879-től 1961-ig) teljes mértékben, további 17 évig (1962-től 1979-ig) nagyrészt, vagyis egy évszázadon át kimondva, vagy kimondatlanul szervezetileg az államerdészet keretein belül működött és azok művelői elsősorban erdészek voltak. Ez a szervezeti összetartozás 1923-ig spontán módon nyilvánult meg, 1923-tól azonban jogszabály mondta ki, hogy a természetvédelem feladatait az államerdészeti szervezetek (erdőigazgatóságok, erdőfelügyelőségek, állami erdőgazdaságok, erdőrendezőiségek) látják el.

Az erdőkről és a természetvédelemről alkotott 1935. évi törvény előírásai alapján 1938-ban a Földművelésügyi Minisztérium keretein belül (ami egyben az erdészeti igazgatás legfelsőbb szerve is volt) létrehozták az *Országos Természetvédelmi Tanácsot* (OTvT), amelynek első elnöke Kaán Károly lett. A tanács 1949-ig a miniszter tanácsadó testületeként működött, ez időtől kezdve 1961-ig azonban már védetté nyilvánítási jogot kapott.

Szervezetileg alapvető változást az 1961-ben (ez erdőkről szóló jogszabályokkal egy időben, de attól elkülönítve) a természetvédelemről szóló törvényerejű rendelet hozott, s ennek értelmében 1962-ben létrejött az önálló természetvédelmi főhatóság, amely *Országos Természetvédelmi Hivatal* (OTvH) néven közvetlenül a kormány felügyelete alatt tevékenykedett. Mivel azonban ez a hivatal saját külső szervezetet nem épített ki, a védett területek és egyéb védett természeti értékek zömében továbbra is az *állami erdőgazdaságok* kezelésében maradtak.

Ez az állapot 1973-ig állott fenn, amikor is megalakult a Hortobágyon hazánk első nemzeti parkja és ezzel egyidőben létrehozták a *nemzeti park igazgatóságát*. Az igazgatóság kezdettől fogva kezelője lett az 52 ezer hektár kiterjedésű nemzeti parknak és további több mint 10 ezer hektár kiterjedésű csatolt természetvédelmi területnek, ami közel ötször nagyobb volt, mint az összes többi

védett terület együttvéve. Az időközben bekövetkezett szervezeti változásoknak megfelelően a nemzeti park igazgatósága körzetébe nem tartozó többi védett érték nagy részének természetvédelmi kezelését átadták az *állami erdőrendezőségeknek* (1973—1979). Az erdőrendezőségek hat év alatt az egyre növekvő területeken színvonalas természetvédelmi tevékenységet folytattak. Mivel az erdőrendezőségek hatósági jogosítványokkal nem rendelkeztek, a hivatal 1973—1979 között saját szerveiként kezdetben öt, majd hét *természetvédelmi felügyelőséget* alakított ki.

Újabb szervezeti változás következett be 1977-ben, amikor is a volt Országos Természetvédelmi Hivatal *Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatallá* alakult át. Közben a Kiskunságban, a Bükkben és Aggtelek környékén újabb nemzeti parkokat alakítottak ki, így a kelet-magyarországi védett természeti értékek nagy része ezek igazgatóságainak kezelésébe került.

Az erdészet és a természetvédelem szervezeti kapcsolatának századik évfordulóján,

1979-ben a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter, valamint a környezet- természetvédelmi államtitkár érthetetlen — kegyelet-sértőnek is tekinthető — döntést hozott. Az állami erdőrendezőségek természetvédelmi tevékenységét megszüntették,

az a nemzetipark-igazgatóságok és a természetvédelmi felügyelőségek kezelésébe került. Néhány, korábban is erdőgazdasági kezelésben levő terület kivételével így a százéves évfordulón az államerdészet és a természetvédelem szervezeti összetartozása megszűnt. E döntés hátrányos következményei egyes területeken még ma is érezhetők.

Azon kívül, hogy a természetvédelemhez az államerdészet legfelső vezetői nem ragaszkodtak, sőt arról örömmel lemondtak, a tárgyilagosság kedvéért meg kell említeni azt, hogy ilyen változások más országokban is bekövetkeztek és annak hívei természetvédők köreiből is voltak.

Mindezek ellenére tény, hogy a természetvédelem és az erdészet, helyesebben a természeti értékek és az erdő között természetes, szerves kapcsolat továbbra is létezik.

A legutolsó, eddig példa nélkül álló szervezeti változás 1987 végén következett be, amikor is az Országgyűlés a volt Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal (OKTH) és a volt Országos Vízügyi Hivatal (OHV) összevonásával létrehozta a *Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériumot* (KVM). Ennek folyományaként az OKTH volt felügyelőségei és az OVH volt vízügyi igazgatóságai összevonásával 1988-tól az országban 12 környezetvédelmi és vízügyi igazgatóság jött létre. Ezzel egyidőben a Dunától keletre fekvő védett természeti értékek gazdája (több mint 300 ezer hektáron) a négy nemzeti park igazgatóság, a Dunától nyugatra pedig (közel 200 ezer hektáron) öt környezetvédelmi és vízügyi igazgatóság lett. Jelenleg ez a kilenc igazgatóság látja el saját körzetében az országos értékek feletti első fokú hatósági felügyeletet is. Nyolcvanezer hektár körül van az állami erdőgazdaságok, kutatóintézetek tanácsok és egyéb szervek természetvédelmi kezelésében, illetve felügyelete alatt álló védett természeti értékek kiterjedése.

Összegezve a kissé bonyolultnak tűnő eseményeket, száztíz év alatt országos szinten *természetvédelmi főhatóság*:

1879—1961 között a Földművelésügyi Minisztérium (83 év),
1962—1977 között az Országos Természetvédelmi Hivatal (16 év),
1978—1987 között az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal
volt (10 év),
1988-tól pedig a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium (2 év).

Az országos hatáskörű tanácsadó (összehangoló) testületek:

1938—1961 között az Országos Természetvédelmi Tanács (24 év),
1962—1977 között a Természetvédelmi Tanács (16 év),
(1974—1977 között az Országos Környezetvédelmi Tanács)(3 év),
1978—1985 között az Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanács
voltak (8 év).

A jelentősebb természetvédelmi kezelőszervek:

1879—1949 között a magyar királyi erdőigazgatóságok (61 év),
1950-től folyamatosan az állami erdőgazdaságok (40 év),
1973—1988 között a természetvédelmi (környezetvédelmi) felügyelőségek
(16 év),
1973—1979 között az állami erdőrendezőiségek (7 év),
1973-tól folyamatosan a nemzeti park igazgatóságok (17 év),
1988-tól folyamatosan a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok voltak,
illetve vannak. (1 év).

Az átfedéseket kiszűrve a természetvédelemben a kezelési feladatok zömét
látták, illetve látják el:

az államerdészeti szervezetek (erdőigazgatóságok, erdőgazdaságok, erdőren-
dezőiségek) (102 éve),
a természetvédelmi (környezetvédelmi) felügyelőségek (16 évig),
a nemzeti park igazgatóságok (17 éve),
a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok pedi 1 éve.

Meg kell jegyezni, hogy ugyanennyi idő alatt az államerdészethnél jóval több
szervezeti változás következett be. Igaz, hogy mindkét területen esetenként
csak a szervezetek „elkereszteléséről” volt szó. Ugyancsak lényeges megjegyez-
ni, hogy ezek az átszervezések egy-egy védett természeti érték esetében sok-
kal egyszerűbben zajlottak le, mivel a védett területek (és egyéb értékek) az
esetek nagy részében csupán egy szervezethez tartoztak. Vannak területek,
amelyeket a védetté nyilvánítástól kezdve mindig ugyanaz a szervezet (például
a nemzeti park igazgatóság, az állami erdőgazdaság, vagy éppen a tanács) ke-
zelt és sohasem cserélt gazdát. Csupán a védett értékek egy része tette meg az
út „teljes hosszát”. Példák: a nemzeti parkok (és a hozzájuk csatolt védett te-
rületek nagy része) kezdettől fogva valamelyik nemzeti park igazgatósága, né-
hány tájvédelmi körzet (Gemenc, Kelet-Mecsek, Zselicség) kialakítása óta a
területileg illetékes állami erdőgazdaság kezelésében van. Egyes területek (mint
például a Bátorligeti ősláp, a Kis-Balaton stb.) pedig majdnem minden lépcső-
fokot megjártak. Azt egyértelműen leszögezhetjük, hogy

a természetvédelemnek (szervezetileg) döntően három lehetősége
van: önálló (nemzeti park igazgatóság, természetvédelmi felügyelő-
ség stb.), az erdészettel (erdőigazgatóság, erdőfelügyelőség, erdő-
gazdaság), vagy más — általában állami — (környezetvédelmi, vízü-
gyi, tanács, kutatóintézet stb.) szervezettel kezelteti értékeit.

Arról, hogy a vízügyi szervezettel összevont környezetvédelmi szervezet a természetvédelmi feladatokat milyen színvonalon tudja megoldani és mily mértékben válik a védett természeti értékek igazi gazdájává, még nincsenek hitelesnek mondható tapasztalataink. Kedvező és kedvezőtlen jelek egyaránt vannak, de ezek általában nem szervezeti, hanem emberi, szemléletbeli okokra vezethetők vissza.

Feltételezhető, hogy ha ugyanazt a feladatot az államerdészeti szervezetnek kellene (vagy kellett volna) felvállalnia, ez a szervezet bizonyos fokú átalakítása és szemléletváltozás nélkül ugyancsak nehézségekkel járna. Ennek kapcsán csupán két tényezőre hívjuk fel a figyelmet: az állami erdőgazdaságok vállaltszerű gazdálkodási rendszere és a több mint kétszázezer hektár mezőgazdasági művelés alatt álló védett természeti terület a hagyományostól eltérő szervezetet, munkastílust, közgazdasági környezetet és szemléletet igényelne.

Az államerdészeti szervezetek közül természetvédelmi feladatokat a legkisebb zökkenővel — különösen erdős területek esetében — a száztízéves hagyományra visszatekintő erdőfelügyeleti szervezet tudna ellátni. Velük és minden más szervezettel csak egy (a jelenlegi Pilisi Parkerdőgazdasághoz hasonló) költségvetési rendszerben dolgozó állami erdőgazdasági szervezet tudná a versenyt felvenni.

A természetvédelem jövője hazánkban

Mivel a természetvédelem céljait, feladatait, módszereit a természetvédelemmel foglalkozó nemzetközi szervezetek és azok az országok, amelyek ebben minket évtizedekkel megelőzték, már nagyrészt megfogalmazták, illetve kidolgozták, a mi tevékenységünk kétharmad-háromnegyed részben ezekre alapozható. Munkánknak tehát csupán egynegyed-egyharmad része az, ahol a hazai sajátosságok — a történelmi előzményeknek vagy éppen a magyar ember gondolkodásmódja figyelembevételével újat kell alkotnunk. Jövőbeni feladataink ezek előrebocsátása után az alábbiakban fogalmazhatók meg:

1. Védetté nyilvánítás

A még nem védett, de védelemre érdemes természeti értékek *védetté nyilvánítása* egy-két éven belül befejezhető.

a) Ami a *területeket* illeti, ennek vége felé tartunk, folyamatban van további 30—50 ezer hektár védelem alá helyezése, ami után ez a munka egyszer s mindenkorra véget ér.

b) mivel a *barlangok* kivétel nélkül védelem alatt állanak, a feladat ezek nyilvántartásba vétele, felmérése, leírása, megkutatása, továbbá az idegenforgalom részére megnyitott barlangokban olyan állapotok kialakítása, ami megóvjá azokat a gyors pusztulástól. Évtizedenként egy további barlang megnyitása elképzelhető.

c) A veszélyeztetett, de még nem védett 300—400 és a védett *növényfaj* (300), valamint azok élőhelyeinek mielőbbi védelem alá helyezése sürgős.

d) A veszélyeztetett, védelem alatt még nem álló néhány *állatfaj* és ezek élőhelyeinek védelme nem jelent különösebb feadatot.

2. Birtokbavétel

A hazai természetvédelem legfontosabb feladatainak egyike a legjelentősebb természeti értékek *birtokbavétele* (megvásárlása, kisajátítása, átvétele). Nemzetközi tapasztalat, hogy színvonalas természetvédelmi tevékenységet csak ott

lehet folytatni, ahol a terület birtokosa (tulajdonosa, használója, kezelője) azonos a természetvédelmi kezelővel, illetve a természetvédelmi hatósággal. A védetté nyilvánítások elsődlegessége, az eszközök hiánya és más okok miatt ez a tevékenység az elmúlt 50 év alatt olyan lassú ütemben folyt, hogy ha a jelenleg védett területeket is ilyen ütemben vennénk birtokba, ez kb. ezer évet venne igénybe.

3. Élőhely-helyreállítás

A védett területek jelentős részén az emberi tevékenység az eredeti élőhelyet megváltoztatta. Ezek rekonstrukciója a természetvédelem egyik legfontosabb feladata. Bebizonyosodott, hogy a korábban tönkretett, később pedig eredeti formájába visszaállított (különösen a vizenyős) élőhelyek az élővilág számára a természetessel majdnem azonos értékűek. Az eredeti termőhelyek, művelési ágak visszaállítása egyébként tájvédelmi-tájéesztétikai szempontból is fontos.

4. Természetszerű gazdálkodás

A védett területek mintegy háromnegyedén a hagyományos, természetű gazdálkodás (természetes erdőfelújítás, kaszálás, legeltetés, nádvágas, halászás stb.) teljes mértékben kielégíti a természetvédelem-tájvédelem követelményeit. Mindenütt, de különösen a birtokbavett területeken meg kell őrizni — ahol pedig ezt megszüntették — vissza kell állítani, be kell vezetni, ki kell alakítani egy olyan természetkímélő, természetbarát gazdálkodási formát, ami összhangot teremt a hagyományos értéktermelés és a természetvédelem között.

5. Természetvédelmi kezelés

A védett értékek kezelésére vonatkozó előírások túlnyomó többsége kielégíti a természetvédelemben jóval előttünk járó országokban megfogalmazott kívánalmakat is és azok egyben időtállóak is. Ezek nagy része azonban a gyakorlatban nem érvényesül. A mainál jobb szervezet kialakításával, a szakszemélyzet alaposabb kiválasztásával, képzésével és továbbképzésével, valamint az egy főre eső terület csökkentése, a kutatási eredmények gyakorlatba való átültetése s végül a társadalmi háttér bővítése révén a természetvédelmi kezelői feladatokat és az értékek őrzését az előírások, illetve az igények színvonalára kell emelni.

6. Közgazdasági ösztönzés

A védett természeti területek túlnyomó többsége az állami erdőgazdaságok állami mezőgazdasági üzemek és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek birtokában, kezelésében, használatában van, de ezek távolról sem tesznek eleget a természetvédelmi előírásoknak.

Az okok szerteágazóak, de ebben jelentős szerepe van a megfelelő közgazdasági ösztönzés hiányának is. Olyan új intézkedésekre és magatartásformára van szükség, amely a gazdálkodó és a természetvédelmi szervezeteket azonos irányba tereli, de ezt nem hatósági, kényszerítő eszközökkel teszi, hanem az érdekek egybeesésének megteremtése révén. Ilyen például az adókedvezmény, adómentesség, támogatás, járadékfizetés stb., nem különben az állami támogatással történő természetpusztítás megszüntetése.

Készült az OKTII Barlangrajzi Intézet és az ELTE Terméstudományi Tanszék együttműködésében 5 000 példányban.

A TERMÉSZETVÉDELEM SZÁMOKBAN (1939–1989)

Magyarországon az első védetté nyilvánításra 1939-ben került sor. A debreceni Nagyerdő mezei szilakkal, koros fehérvárakkal elegyes, gyöngyvirágos-tölgyes erdőrészletét nyilvánították az Országos Természetvédelmi Tanács javaslatára a Földművelődésügyi Minisztérium rendeletével védetté. Debrecen városának vezetősége a védetté nyilvánításra felajánlotta a saját tulajdonában lévő, gazdag és értékes növényállománnyal rendelkező erdőit, és a területet mentesítették az erdőhasználat alól. A terület védetté nyilvánítása érdekében sokat tettek kiváló botanikusaink, élükön Soó Rezsővel, akik a területet részletesen kutatták, értékeit feltárták és védelmét szorgalmazták.

Az első védetté nyilvánítást lendületes ütemben követte a többi, a világháború végéig mintegy 200 terület védetté nyilvánítására került sor. A háborút követően 1950-től indult újra a védetté nyilvánítás, elsőként a veszélyeztetett értékek mentése érdekében. Napjainkig kb. 1200 területet védetté nyilvánító határozat született meg, a védett területek és értékek száma azonban csak 1000, mert időközben egy részük megsemmisült vagy nagyobb védett egységbe olvadt.

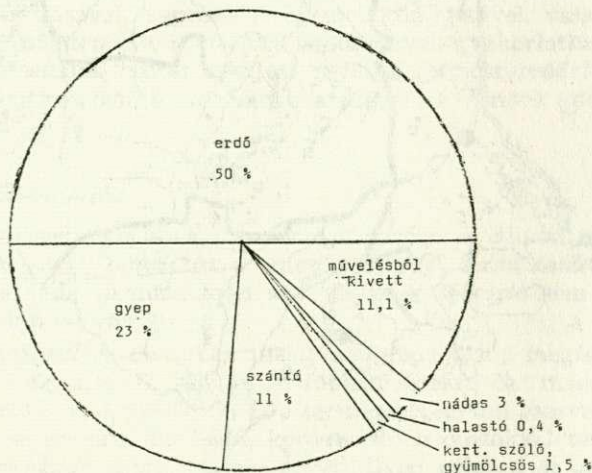
A 2. grafikon az elmúlt 50 év alatti védetté nyilvánítások ütemét mutatja be, az évenkénti területi értékek feltüntetésével. A grafikonon jól követhető, hogy igazán jelentős fellendülés 1973-tól következett be.

Az ország természetvédelmi területeinek jelenlegi helyzetét az 1., a terület nélkül védett természeti értékek megoszlását (növény- állatfajok, barlangok) a 2., a barlangok részletes adatait a 3. és 5., a védett területek művelési ágak szerinti megoszlását a 4. táblázat, illetve az 1. grafikon mutatja be.

1989-ben került sor az ezredik védett természeti terület kialakítására. A Békés megyei tanács határozatával a Gyulavári község határában levő Mályvádi-erdő bányaréti őstölgyes nevű erdőrészletét helyezték védelem alá. Az erdőrészt számos nagy méretű, 180 éves kocsányos tölgy és koros vadkörtefa termőhelye.

A távlati fejlesztési elképzelések öt nemzeti park létesítését irányozták elő, ebből négy megvalósult: az Aggteleki, Bükk, Hortobágyi és Kiskunsági Nemzeti Park. A természetvédelmi területek száma jelenleg 118, várhatóan még 20 újabb területet fogunk kialakítani. A tájvédelmi körzetek száma jelenleg 42.

A védetté nyilvánítást nem tekinthetjük lezártnak, mert újabb kutatások eredményeképpen új, vizsgálati eredményekkel alátámasztott javaslatok is érkeznek, ilyen volt pl. az utóbbi években a Tarnavidéki vagy a Mezőföldi Tájvédelmi Körzetekre benyújtott javaslat, vagy kisebb botanikai, vagy zoológiai élőhelyek védelme.

1. ábra. A védett természeti területek megoszlása művelési ágak szerint
(1989)

2. ábra. Évenként védetté nyilvánított területek nagysága (ha)
1939—1989

**A védett természeti területek összefoglaló adatai
1989. november 30.**

	A Nemzeti Park Igazgatóságok körzetében							A Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságok Körzetében							Saját kezelésben	Idegen természetvédelmi kezelésben	EGYÜTT	
	Saját természetvédelmi kezelésben			Idegen				Saját természetvédelmi kezelésben			Idegen				Összesen			
	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár	sz. terület hektár
1.	2.	3.	4.	5.	6. 1+4	7. 3+5	8.	9.	10.	11.	12. 8+10	13. 9+11	14. 2+8	15. 3+9	16. 4+10	17. 7+13	18.	19.
Nemzeti Park	4	141.151	-	-	4	141.151	-	-	-	-	-	-	4	141.151	-	-	4	141.151
Értéktérítési körzet	19	164.935	2	24.276	21	189.212	19	173.118	2	18.290	21	191.408	38	338.054	4	42.566	42	380.620
Természetvédelmi terület	49	20.023	4	92	53	20.115	50	7.674	15	901	65	8.575	99	27.697	19	993	118	28.690
Országos jelentőségű védett terület																		
Összesen	72	326.110	6	24.368	78	350.478	69	180.792	17	19.191	86	199.983	141	506.902	23	43.559	164	550.461
Helyi jelentőségű védett term. terület																		
Összesen																	836	38.667
EGYÜTT kerekítve		326.000		24.000		350.000		181.000		19.000		200.000		507.000		43.000	1.000	589.128 550.000 39.000

**Terület nélkül védett természeti értékek
(1989)**

Védett növényfajok száma	415	Ebből fokozottan védett 31
Védett állatfajok száma	619	46
ezen belül:		
Gerinctelen fajok száma	180	
Gerinces fajok száma	439	46
ebből		
Halfajok száma	26	
Kételtűek száma	16	
Hüllőfajok száma	15	2
Madárfajok száma	327	38
Emlősfajok száma	55	6
Védett barlangok száma	2404	108

3. táblázat

**A magyarországi barlangok száma és feltárt hosszúsága
1989**

Hegység	A barlangok száma			A barlangok hosszúsága m		
	fokozot- tan védett	egyéb	összes nyilván- tartott	fokozot- tan védett	egyéb	összes nyilván- tartott
1. Aggteleki karszt	15	150	165	37 700	3300	41 0000
2. Alpokalja		19	19		200	200
3. Bakony	13	565	578	7700	5700	13 400
4. Börzsöny		10	10		100	100
5. Budai-hg.	12	148	160	27 900	2700	30 600
6. Bükk	40	790	830	21 800	8200	30 000
7. Cserhát	1	18	19	400	200	600
8. Gerecse	8	212	220	1900	2200	4100
9. Karancs		4	4		100	100
10. Mátra	1	18	19	200	200	400
11. Mecsek	3	82	85	2200	800	3000
12. Pilis	10	153	163	1800	2100	3900
13. Velencei-hg.		5	5		100	100
14. Vértes	2	70	72	400	500	900
15. Villányi-hg.	3	38	41	700	500	1200
16. Zemplén		14	14		200	200
Összesen:	108	2296	2404	102 700	27 300	130 000

Országos Környezetvédelmi Tanács (OKvT) a környezetvédelem összehangoló tanácskozó testülete. Működött 1974—1977 között 3 évig. *Elnök:* 1974—1977 között, 3 évig *Bondor József* (politikus, építési és városfejlesztési miniszter). *Titkárságveze-tő:* *Árvai József* (építészmérnök).

4. táblázat

**A védett természeti területek megoszlása művelési ágak szerint
(1989)**

	Szántó	Gyep	Szőlő, kert, gyümölcsös	Mezőgaz- daság mű- velés alatt álló együtt	Erdő	Nádas	Halastó	Művelésből kivett	Összesen
	terület nagysága hektár								
Nemzeti parkok	8823	56 330	570	65 723	57 241	1724		16 458	141 151
Tájvédelmi körzetek	53 525	62 844	6493	122 862	207 628	14 312	2025	33 793	380 620
Természetvédelmi területek	3595	11 356	433	15 384	9546	1260	122	2373	28 690
Helyi jelentőségű területek (az országosnak megfelelő %-os bontásban)	52	4470	2504	7026	15 585	704		15 352	33 667
Összesen:	66 000	135 000	10 000	211 000	290 000	18 000	2147	67 981	589 123
A művelési ágak megoszlása az összterület %-ában	11,0	23,0	1,5	35,5	50,0	3,0	0,4	11,1	100,0

A látogatható barlangok adatai

Neve	Teljes barlang-hosszúság (m)	Kiépített hosszúság (m)
Abaligeti barlang	1750	500
Anna-barlang, Lillafüred	600	200
Baradla-barlang, Aggtelek-Jósvafő	18 836	6000
Budai Vár-barlang, Budapest	3300	300
István-barlang, Lillafüred	711	350
Lóczy-barlang, Balatonfüred	130	60
Miskolc-tapolcai tavasbarlang	170	60
Pálvölgyi-barlang, Budapest	6415	400
Szemlő-hegyi barlang, Budapest	2201	300
Tapolcai tavasbarlang	1100	80
Összesen:	35 213	8250 a teljes hosszúság 23,4%-a

Az 50 legnagyobb területtel rendelkező védett természeti területet művelési ágak szerint részletesen megvizsgáltuk. Ebből most az első 10, erdő esetében 33 terület adatait táblázatosan bemutatjuk (6—11. táblázat).

6. táblázat

A 10 legnagyobb országos jelentőségű védett természeti terület

	összterület hektár	a védetté nyilvánítás éve
1. Hortobágyi Nemzeti Park	52 000	1973.
2. Bükki Nemzeti Park	38 815	1976.
3. Órségi Tájvédelmi Körzet	37 911	1978.
4. Kiskunsági Nemzeti Park	30 628	1975.
5. Zempléni Tájvédelmi Körzet	26 496	1984.
6. Pilisi Tájvédelmi Körzet	23 323	1978.
7. Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet	22 246	1982.
8. Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet	22 151	1976.
9. Aggteleki Nemzeti Park	19 708	1985.
10. Börzsönyi Tájvédelmi Körzet	17 897	1978.
Összesen:	291 175	
Az összesből%	52,9%	

Országos Természetvédelmi Hivatal (OTvH) 1962—1977 között közvetlenül a Minisztertanács alá rendelt önálló természetvédelmi főhatóság. Működési ideje: 16 év.
Elnöke: 1962—1972 között, 10 évig *Tildy Zoltán*, 1972—1977 között, 6 évig *Rakonczay Zoltán*.
Elnökhelyettes: 1962—1964 között, 3 évig *Kenyeres Lajos* (politikus), 1970—1971 között 2 évig *S. Szabó Ferenc* (politikus), 1972—1974 között, 2 évig *Tildy Zoltán*, 1974—1977 között, 3 évig *Tókécs Ottó* (politikus).

A 10 legnagyobb vizes területtel rendelkező védett természeti terület (víz, halastó,

	mezőgazdasági terület nagysága — hektár	mezőgazdasági terület a teljes terület %-ában
1. Hortobágyi Nemzeti Park	41 349	79,5
2. Kiskunsági Nemzeti Park	18 762	61,2
3. Órségi Tájvédelmi Körzet	15 586	41,1
4. Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet	15 312	69,1
5. Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet	14 919	67,1
6. Kis-Balaton Tájvédelmi Körzet	6365	43,2
7. Káli-medence Tájvédelmi Körzet	6023	66,1
8. Badacsonyi Tájvédelmi Körzet	5041	71,7
9. Aggteleki Nemzeti Park	4385	22,1
10. Ágotapuszta Természetvédelmi Terület	4080	86,8

Összesen: 131 822

Az összes országos jelentőségű védett terület %-ában 23,9

8. táblázat

A 10 legnagyobb gyepterülettel rendelkező védett természeti terület

	gyepterület nagysága — hektár	gyepterület a teljes terület %-ában
1. Hortobágyi Nemzeti Park	39 155	75,2
2. Kiskunsági Nemzeti Park	13 631	44,5
3. Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet	7539	33,8
4. Órségi Tájvédelmi Körzet	5030	13,2
5. Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet	4304	19,4
6. Kis-Balaton Tájvédelmi Körzet	3737	25,3
7. Tokaj-Bodrogsziget Tájvédelmi Körzet	3137	73,9
8. Ágotapusztai Természetvédelmi Ter.	3120	66,3
9. Zempléni Tájvédelmi Körzet	2696	10,1
10. Káli-medence Tájvédelmi Körzet	2682	29,4

Összesen: 85 031

Az összes országos jelentőségű védett terület %-ában 15,4%

Országos Környezet- és Természetvédelmi Tanács (OKTT) a Minisztertanács tanácsadó, összehangoló testülete. Működött 1977—1985 között, 8 évig. *Elnök:* 1977-ben betöltetlen. 1978—1985 között, 7 évig *Straub F. Brunó* (biokémikus). *Elnök helyettes:* 1978—1980 között, 3 évig *Gergely István* (mezőgazdasági mérnök), 1981—1985 között, 5 évig *Kovács Antal* (politikus), 1983—1985 között, 3 évig *Holló János* (vegyész).

A 10 legnagyobb vizes területtel rendelkező védett természeti terület (víz, halastó, nádas, mocsár)

	vizes terület becsült nagysága — hektár	vizes terület a teljes terület %-ában
1. Hortobágyi Nemzeti Park	7900	15,2
2. Fertő-tó Tájvédelmi Körzet	7600	60,6
3. Kiskunsági Nemzeti Park	6700	21,8
4. Kis-Balaton Tájvédelmi Körzet	5100	34,6
5. Gemenci Tájvédelmi Körzet	4000	22,4
6. Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet	3000	13,5
7. Közép-Tisza Tájvédelmi Körzet	2000	26,1
8. Szigetközi Tájvédelmi Körzet	1500	16,3
9. Orgoványi Tájvédelmi Körzet	1100	37,2
10. Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet	1000	4,5
Összesen:	39 900	
Az összes országos jelentőségű védett terület %-ában	7,2%	

10. táblázat

Az államerdészeti szervek természetvédelmi kezelésében lévő védett természeti területek

Terület megnevezése	Kezelő	Terület nagysága hektár
1. Gemenci Tájvédelmi Körzet	Gemenci Állami Erdő- és Vadgazdaság	17 779
2. Kelet-Mecseki Tájvédelmi Körzet	Mecseki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság	9248
3. Zselicségi Tájvédelmi Körzet	Somogyi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság	9042
4. Béda-Karapancsai Tájvédelmi Körzet	Gemenci Állami Erdő- és Vadgazdaság	6497
5. Jeli arborétum	FALCO Fakombinát	70
6. Kámonai arborétum	Erdészeti Tudományos Intézet	20
7. Tiszaigari arborétum	Nagykunsági Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság	19
8. Soproni Botanikus-kert	Erdészeti és Faipari Egyetem	16
9. Sárvári arborétum	Erdészeti Tudományos Intézet	9
Összesen:		42 700
Az összes védett terület %-ában		7,7%

Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal (OKTH) működési ideje, 1977—1987 között, 10 év. *Megbízott elnök:* 1977—1978 között, 1 évig, *Rakonczay Zoltán*. *Államtitkár:* 1978—1984 között, 6 évig *Gonda György* (politikus), 1984—1987 között, 3 évig *Ábrahám Kálmán* (gépészmérnök). *Általános elnökhelyettes* (államtitkár első helyettese) 1978—1987 között, 9 évig *Rakonczay Zoltán*. *Elnökhelyettes* (államtitkár-helyettes) 1978—1984 között, 7 évig *Tőkés Ottó*, 1978—1986 között, 8 évig *Giltner Andor* (gépészmérnök), 1986—1987 között, 2 évig *Perczel György* (geográfus).

TERMÉSZETVÉDELMI ERDŐK

Hazánk védett természeti területeinek jelentős hányadát (50%) természetvédelmi erdeink teszik ki. Jelentőségük a természeti értékek megőrzésében kiemelkedő, a természetes táj fenntartásában meghatározó. Fontos ismernünk tehát, hogy mit is értünk természetvédelmi erdők fogalma alatt. Fontos ez annál is inkább, mivel a korábbi erdészeti jogszabályok, bár rendszeresen használták e fogalmat, definícióját nem adták meg. A fogalom meghatározásának elmaradása számtalan félreértésre adott okot.

A Minisztertanács 33/1987. (IX. 1.) számú rendelete — bár kissé pontatlanul, de végre rendezte a kérdést. A véderdők kategóriájában szerepeltetett „természetvédelmi erdők” tehát mindazon erdők, amelyeket a természetvédelmi főhatóság, valamint a fővárosi, megyei tanács védetté nyilvánított.

Egyszerűbben fogalmazva „a természetvédelmi erdők” a természetvédelmi oltalom alatt álló erdők gyűjtőfogalma. Külön említést érdemelnek a „fokozottan védett természetvédelmi erdők”, amelyek a fokozottan védett természeti területeken lévő erdőket jelentik. A közel 290 ezer hektár kiterjedésű természetvédelmi erdeink az ország összes erdejének 16%-a. A fokozottan védett természetvédelmi erdők a természetvédelmi erdők 28%-át a hazai összes erdőnek viszont csak 4%-át teszik ki.

Az erdőtörvény végrehajtására kiadott rendeletek számos vonatkozásban tartalmaznak utalást a természetvédelmi erdőkre. Ez természetes, hiszen ezekben az erdőkben elsődlegesen a különleges rendeltetés (természeti érték védelme, génvédelem, tájvédelem stb.) megvalósítását kell biztosítani, ami általában eltérő szabályozást igényel. A szabályozás két legfontosabb tétele a rendeltetéshez szükséges további szakmai előírások érvényesítését teszi lehetővé.

1. A természetvédelmi erdőket véderdővé nem az erdőfelügyelőség jelöli ki a MEM Erdőrendezési Szolgálat javaslata alapján, hanem a természetvédelmi hatóság.

2. A már védetté nyilvánított erdőkben a gazdálkodás módjának, mértékének, mikéntjének megállapítása a természetvédelmi hatóság hozzájárulásához kötött. A hozzájárulási jogkör az erdőtervek és az éves tervek készítése során érvényesül.

Az erdészeti jogszabályok a természetvédelmi hatóság hozzájárulásához kötik:

- természetvédelmi erdő tulajdoni, (kezelői, használoi) jogának megváltoztatását,
- belterületbe vonását,
- művelési ágának megváltoztatását és természetbeni megosztását,
- termelésből való kivonását és más célra történő igénybe vételét és az
- éves fakitermelési, erdősítési és erdőnevelési tervek jóváhagyását.

Az erdők természetvédelmi oltalom alá helyezésének számos oka lehet. Az erdő a védelem tárgya:

1. a benne található természeti értékek miatt. A hazai őshonos növény- és állatfajok jelentős része már csak egyes kisebb-nagyobb kiterjedésű természetes, vagy ahhoz közelálló erdőben maradt fenn. (papucsborok, sallangvirág, nyuszt, kerecsensólyom stb.). A természetvédelmi erdők ezenkívül védelmet biztosítanak, keretet adnak jelentős földtani (barlangok, sziklaalakza-

tok stb.) *víztani*, (források, tavak, lápok stb.) és *kulturtörténeti* (régészeti, történelmi emlékek stb.) értékeknek.

2. az erdő *társulása* miatt. Gyakorta nyilvánítanak védetté olyan erdőket, ahol az egyes fafajok társulásai jelentik a ritkaságot, különlegességet, (tatárjuharos lösztölgyes, tölgy-kőris-szil ligeterdő stb.).
3. a teljes *erdei ökoszisztéma* megóvása miatt. Ide az őserdők, a *bioszféra rezervátumok* magterületei és a gazdaságosan nem hasznosítható erdők (hárs-kőris sziklaerdő, karsztbokorerdő, stb.) tartoznak.
4. a *faállomány különleges értéke* miatt. Itt a védelem a faállomány genetikai készletének (kiváló növekedése, törzsalak, ellenálóképesség stb.) megóvását célozza.
5. az eredeti *táj karakter* fenntartása miatt.
6. *kutatás*, kísérlet végzése miatt.
7. az erdő különösen értékes *közjóléti* (üdülés, turizmus stb.) szerepe miatt. A természetes növénytársulások kiterjedése Európaszerte csökken, közöttük hazánkban is egyre kisebb területre szorulnak vissza a természetes erdők.

A természetvédelem számára különösen fontosak az igen száraz vagy az igen nedves, tehát a különleges termőhelyen kialakult erdőtípusok, mert a fokozottan védett növényfajok jelentős részét ezek őrzik. Ilyenek pl.: a karsztbokorerdők, a sziklai bükkösök, magashegységi bükkösök, szurdokerdők, lösz-tölgyesek, láperdők, bokorfűzesek stb.

A jó termőhelyen álló tölgyesek, bükkösök, fenyvesek, az ártéri fűz-nyár és a keményfás ligeterdők a természetvédelem számára nélkülözhetetlenek egyrészt mint élőhelyek, másrészt a táj jellegének, szépségének megóvása miatt.

A védett területeken a legértékesebbnek tartott erdeink: (a felsorolás nem jelent teljességet, vagy abszolút értékrendet).

- A Bükkben, a Zempléni hegyekben, a Mátrában és a Börzsönyben lévő magashegységi (montán) bükkösök és a közöttük előforduló sziklai bükkösök, szurdokerdők;
- a Vértes, a Gerece és a Pilis molyhos tölgyes bokorerdői;
- a Duna-Tisza köze megmaradt égerláperdői (Ócsa, Dabas);
- a szentgáli tiszafás bükkös;
- az alföldi sziki tölgyesek maradványerdei (?): ohati erdő, újszentmargitai erdő;
- az ártéri erdők természetes fűz-nyár és tölgy-kőris-szil ligeterdei: Gemenc, Béda, a Tisza mellett Tőserdő;
- a Bakony alján a fenyőfői erdeifenyves;
- a kerecsendi erdő tatárjuharos lösztölgyese;
- a Szabolcs-Szatmár-Beregben lévő dédai, fényi és bockereki erdő;
- az Őrség természetes erdeifenyvesei és a jegenyefenyves lucosai;
- a soproni Szárhalmi-erdő.

A tudományosan megalapozott, aktív természetvédelmi munka eredményeképpen a természetvédelmi erdők és a védelem alatt nem álló erdők között a különbségek már megmutatkoztak.

Ökológia terén

- természeti értékekben gazdagabbak, (ritka fajokat és társulásokat őriznek) ezek biztonságosabban fennmaradnak,

- az ökoszisztéma egyes elemei közötti bonyolult kölcsönhatások akadálytalanabban érvényesülhetnek,
- a természetes kiválasztódás szabadabb,
- biztosított az életközösség dinamikus egyensúlya,
- az ökoszisztéma stabilabb, szukcessziójuk kevésbé gátolt,
- fafajai, elegyaránya, állományszerkezete, záródása stb. a természetes társulásos fajtákhoz közelebb áll,
- a génátvitelt jobban biztosítják,
- ellenállóképesebb, az ökoszisztéma terheléseit könnyebben elviseli.

Erdőgazdálkodás terén

- vágáskora általában magasabb (5—10 évvel),
- vastagabb, minőségi, egyúttal értékesebb faanyagot terem,
- az erdőgazdasági munkák a védelem érdekében folynak, természetszerűbbek.
- a gazdálkodás biztonsága nagyobb,
- a tartamosság jobban érvényesül,
- az üdüléshez, kikapcsolódáshoz alkalmasabb teret ad.

Környezetvédelem terén

- az erdőtenyészet folytonossága révén a környezetvédelmi hatás (levegőtisztító, vízgazdálkodást javító, termőhelyét fejlesztő, zajt elnyelő stb.) folyamatosabban érvényesül.

A természetvédelmi erdők a védelem érdekében szükséges korlátozások súlyát tekintve négy nagyobb kategóriába sorolhatók:

1. A természetvédelmi erdők egynegyede olyan gyenge, vagy különleges termőhelyen áll (véderdők), ahol azok fatömege a védetté nyilvánítást megelőzően sem lett volna hasznosítható, mert

- egyáltalán nem, vagy csak kevés fatömeget adnak és a faanyag is gyenge minőségű (cserjések, bokorerdők stb.)
- a fakitermelés és szállítás bennük gazdaságtalan (szurdokerdők, karsztbokorerdők, meredek termőhelyek erdei stb.) vagy pedig
- felújításuk sikere kétséges (sziklaerdők, törmelékletítő erdők, száraz tölgyesek stb.).

Ezekben az erdőkben gazdálkodás nem folyik, korlátozásra nincs szükség.

2. A természetvédelmi erdők mintegy felén a védelem érdekében nem szükségesek különleges természetvédelmi korlátozások. Itt az erdészeti jogszabályokat és szakmai utasításokat betartó, szakszerűen végzett, tartamos, természetszerű gazdálkodás (természetes felújítás, őshonos fafajok alkalmazása stb.) teljes mértékben megfelel a természetvédelem érdekeinek.

A védelemre ezekben az erdőkben éppen a szabályok be nem tartása miatt van szükség, s a konfliktusok is abból erednek, hogy azok betartását sokszor a természetvédelemnek tulajdonítják. A megtermelt faanyag a népgazdaság számára hasznosul, a természeti értékek védelme a természetszerű gazdálkodással biztosított.

3. A természetvédelmi erdők egynegyedén a védelem érdekében az erdészeti gyakorlatát és szabályait meghaladó a korlátozások mértéke. A korlátozások legtöbbször

- vágáskorra (általában 10—30 évvel magasabb),
- az erdőfelújítás módjára, időtartamára,
- a végvágások nagyságára (10 hektáron belül),
- a gazdasági tevékenység időbeli és térbeli rendjére,
- a fahasználatok módjára, mértékére terjednek ki.

Ezekben az erdőkben a megtermett faanyag hasznosításáról nem kell lemondanunk, az időbeli vagy mennyiségbeli eltéréseket a hozadákszabályozás során ki lehet egyenlíteni. A magasabb vágáskor miatt méretesebb, értékesebb faanyaghoz jut a gazdálkodó.

4. E kategóriába azok a — fatermesztés számára egyébként kedvező — védett erdők sorolhatók, amelyekben a különleges természeti értékek megóvása miatt gazdálkodás nem végzhető. Kiterjedésük csekély, nem éri el a védett erdők egy százalékát. Ide az őserdők, a bioszféra rezervátumok magterületein, veszélyeztetett növény- és állatfajok élőhelyein, fokozottan védett barlangok, valamint a víznyelők környékén lévő erdők tartoznak. Faanyaguk értéke messze elmarad rendkívüli természeti értékük mögött.

Természetvédelmi érdeink fenntartásában, kezelésében a jövő feladatai főként:

- a természeti értékek tudományos szintű feltárása és a védelmük érdekében szükséges kezelési módok meghatározása,
- a kezelés módjának tervezés során történő érvényesítése,
- az erdőgazdálkodók értékmegővő, fejlesztő gazdálkodása és annak ellenőrzése.

dr. Kovács Mátvás

MEGYEI JELENTŐSÉGŰ TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Ma Magyarországon a védetté nyilvánított természeti értékek országos és megyei jelentőségűek.

- **Országos jelentőségű** az a védett természeti terület, természeti érték, amelyet a természetvédelmi főhatóság nyilvánított védetté. A hazai értékek közül az országosak, különösen a Kárpát-medencére jellemző természeti értékeknek a világ természeti örökségeként történő megőrzését hivatottak szolgálni. Ebbe a kategóriába a természetes, természetközeli, országos és nemzetközi érdeklődésre számot tartó területek és értékek tartoznak. Ennek megfelelően nemzeti park, tájvédelmi körzet csak országos jelentőségű lehet.
- **Megyei (helyi) jelentőségű** természeti érték az a védett terület, vagy természeti érték, amelyet a megyei (fővárosi) tanács nyilvánított védetté. Ebbe a kategóriába a kisebb, egyedi, hazai szempontból kiemelkedő területek és értékek tartoznak. Így az igen kis területtel, vagy terület nélkül védett természeti emlékek csak megyei jelentőségűek lehetnek.

Az 1971-es minisztertanácsi rendelet értelmében az Országos Természetvédelmi Hivatal (OTvH) elnöke 1975-ben határozott a korábban védetté nyilvánított védett természeti értékek jelentőségének megállapításáról és meghatározta a megyei értékek körét. Akkor a megyei jelentőségű védett természeti értékek között egy növényfajt (szúrós csodabogyó, *Ruscus aculeatus*) és 2361 hektár területet tartottak nyilván. A megyei jelentőségű értékek körét legnagyobb számban egyes fák, fasorok, fasorok, parkok alkották, de voltak közöttük források, sziklaalakzatok, szigetek, láprétek, erdők is.

(Folytatását lásd a 126. oldalon)

VADGAZDÁLKODÁS ÉS TERMÉSZETVÉDELEM

A vadgazdálkodás és a természetvédelem kapcsolata régi múltra tekint vissza. A kapcsolatok elsősorban a vadfajokkal összefüggésben jelentkeznek. Van azonban a vadászatnak egy másik sajátossága is: a természet egészéhez való erős kötődése. Ezért a vadászok számára nagyon is fontos kérdés a természet állapotának alakulása, a növény- és állatvilág fajgazdagságának megőrzése. Már a vadászatról szóló 1883. évi XX. törvénycikkben találunk erre utaló jeleket, amennyiben az egyebek között minden időben megtiltja énekesmadarak vadászatát. Majd később, 1925-től kezdődően, amikor a földművelésügyi miniszter rendeleti úton szabályozza a vadfajok tilalmi idejét, a csaknem évente megjelenő rendeletek is egyre inkább bővítik a védett madárfajok, főként a védett ragadozó madarak körét. Az 1950. évi vadászati rendelet már jól érzékelhetően az akkor készülő nemzetközi madárvédelmi egyezmény szellemében készült: elhagyta a hosszú faj-jegyzéket, helyette csak azt a néhány nem védett madarat sorolta fel, amely vadászható. Ugyanakkor az ebben az időben született természetvédelmi jogszabályok közvetlen vagy közvetett módon a vadgazdálkodás érdekeit is szolgálták. A két ágazat ebben az időszakban ugyanazon tárca, a Földművelésügyi Minisztérium irányítása alá tartozott.

Napjainkban a vadászok — erdészekkel, horgászokkal, botanikusokkal, ornitológusokkal és más természetbarátokkal együtt — a természetvédelem társadalmi bázisának tagjai. Többségük ismeri és betartja a természetvédelmi rendelkezéseket, sokan közülük aktív tagjai a Társadalmi Természetvédelmi Szolgálatnak. A vadásztársaságoknál természetvédelmi felelősök vigyázzák, hogy a társaság tevékenysége mindenkor összhangban legyen az érvényes természetvédelmi előírásokkal. A hivatásos vadászok, vadőrök szolgálati szabályzata kötelezően előírja a természeti értékek védelmét. A vadászok óvják, védik a vadon élő állatvilág részét képező vadfajokat és azok élőhelyeit. Ezen belül szabályozzák a védett állatokra is káros vadfajok állományát. Télen etetik a vadat és az etetés számos védett állatfaj áttelelését is elősegíti.

Mit nyújt a természetvédelem a vadgazdálkodás számára?

Védi az oltalomra érdemes vadon élő állatokat és növényeket, azok élőhelyeit, melyek egyrésztől a vadállomány élettereit, másrésztől annak fontos hangulati elemei. A védett területeken a vad számára is kedvező életfeltételeket biztosít (búvó-, szaporodó és táplálkozó helyek zavartalanságának fenntartása, természetserű erdők megőrzése, hagyományos erdő- és mezőgazdálkodás, vegyszerek korlátozása, fasorok, erdőfoltok, remizek megóvása, élőhely-rekonstrukciók, vízivadvédelem stb.). Teljes vadászati tilalom a védett területeknek mindössze 2%-án van érvényben. A természetvédelem alatt álló területek túlnyomó részén vagy nincs, vagy csak igen kevés a vadászati korlátozás. A korlátozások vonatkozhatnak az egyes madarak fészkelési időszakára, illetőleg költőhelyeire, a fokozottan védett területekre vagy például a vízivad vadászatára, vadtenyésztő telep létesítésére stb.

Védett területeink — melyeknek kiterjedése ma már megközelíti a hatszázezer hektárt — az ország természeti értékekben, vadban gazdag tájain létesültek, ezért a hazai vadgazdálkodásban és vadvédelemben betöltött szerepük mindenképpen jelentős. Sőt, olyan védett területeink is vannak, melyek főbb rendeltetéseinek egyike a kiváló génkészletet képező vadállomány megőrzése, fenntartásához szükséges természeti feltételek biztosítása (pl. a Gemenci Tájvédelmi Körzet). A természetvédelem feladata az egykor vadászható, de ma már erősen veszélyeztetett állatfajok megóvása is (túzok, császármadár, fűrj, vidra stb.).

A természetvédelem és vadgazdálkodás között nem csak érdekazonosságok, hanem érdekellentétek is vannak. Ezek azonban nem olyan jelentősek, mint ahogy azt egyesek gondolják, ill. gondolták akár csak néhány évvel ezelőtt; többnyire tájékozatlanságon, előítéleteken és félreértéseken alapulnak. A védett egerészölyvről némelyek azt tartották, hogy komoly veszélyt jelent az apróvadállományra. Az utóbbi években végzett táplálkozásvizsgálatok alapján ismételen megállapították, hogy ez a faj elsősorban pockokra és egerekre vadászik, az apróvad fiataljai csak elvétve szerepelnek táplálékában. Időszaki és helyi kártétele nem számottevő, elenyészlik hasznos tevékenysége mellett. Mára már lényegesen mérséklődött a vadászok

körében tapasztalható ragadozómadár-ellenes hangulat, de azt még nem mondhatjuk, hogy teljesen meg is szűnt volna. Ezt tanúsítja a védett, sőt fokozottan védett ritka ragadozóknak helyenként még tapasztalható lelővése. Az ilyen esetek azonban már jóval ritkábbak, mint a korábbi évtizedekben.

Vita a vadászokkal

A közelmúltban sok vitát váltott ki a hazánkban egykor honos, szórványosan visszatelepülő nagyragadozók jelenléte, az általuk okozott károk megítélése. Nem nehéz belátni, hogy azokat az erősen megritkult, veszélyeztetett nagyragadozókat, melyeket a szomszédos országokban védelemben részesítenek, nem szükséges nyomban lelőni, mielőtt egy-egy példány valahol a határmenti területeken felbukkan. Különösképpen akkor nem, ha valamely védett területünkön észlelik előfordulását. A jelenlegi jogi szabályozás a természetvédelmi hatóság egyetértése nélkül ezt egyébként sem teszi lehetővé.

Védett területeinken esetenként gondot okozhat a túlszaporodott nagyvad állomány (szarvas, muflon, vaddisznó), különösen a természetsterű erdőkben és ritka védett növények termőhelyein (pl. a kíméletlen legelésével és taposásával jövőhatetetlen károkat okozó muflon). A végveszélyben lévő császármadár állomány élőhelyén sem tűrhető el nagyszámú vaddisznó jelenléte.

Néha viták forrásai lehetnek az egyes védett területekre vonatkozó vadászati korlátozások (pl. vízivad vadászati tilalom). Ezek a korlátozások azonban a hazai vadgazdálkodást nem érintik, sőt a kérdéses vadásztársaságok eredményes gazdálkodását sem akadályozzák.

Érdeklentétek merülhetnek fel még a következő kérdésekben:

- hazánkban nem honos, továbbá tájidegen vadfajok betelepítése;
- a vadgazdasági módszerek szakszerűtlen, esetenként törvénybe ütköző alkalmazása (pl. borzktorék ködgyertyázása, héjakosár fácántelegen kívül, tiltott területen történő kihelyezése, csapdák, csapóvasak kihelyezése, madárfészkek szétlővése);
- védett állatok elejtése kitömés céljából;
- külföldi vadászok által elkövetett természetvédelmi szabálysértések elnéző kezelése;
- gyommagvakat tartalmazó takarmány felhasználása védett területeken;
- a vadkacsatenyésztés és a tenyésztett vadréce szabad élőhelyekre történő kihelyezése a vadon élő állomány genetikai és egészségi károsodását idézheti elő;
- a természetvédelmi kultúra és ismeretek terén tapasztalható hiányosságok, etikai szabályok megsértése (pl. patronhüvelyek eldobálása a vadászat helyén).

Mindezeket összegezve megállapítható, hogy a vadászat és a természetvédelem kapcsolatát inkább az érdekazonosságok, mint az érdekellentétek jellemzik. Reméljük, hogy a jövőben ez méginkább így lesz.

Dr. György Jenő

Nemzeti park tanácsok. Az Országos Természetvédelmi Hivatal 1975-től a nemzeti park igazgatóságai mellett tudományos, tanácsadó és véleményező szervként 10—20 tagú testületeket hozott létre. A tanács elnökei és tagjai munkájukat társadalmi munkában végzik, titkárai a nemzeti park igazgatóságok vezetői.

A tanácsok eddigi elnökei:

Hortobágyi NP: 1973—1978 között, 6 évig *Ács Antal* (mezőgazdasági mérnök), 1979—1981 között, 3 évig betöltetlen, 1981 óta, 9 éve *Jakucs Pál* (ökológus).

Kiskunsági NP: 1975—1980 között, 6 évig *Keresztesi Béla* (erdőmérnök), 1981—1986 között, 6 évig *Mahunka Sándor* (biológus), 1987 óta, 3 éve *Simon Tibor* (biológus).

Bükki NP: 1981—1986 között, 5 évig *Simon Tibor* (biológus), 1987 óta, 3 éve *Igmándy Zoltán* (erdőmérnök).

Aggteleki NP: 1987 óta, 3 éve *Szabadfalvi József* (muzeológus).

NEMZETI PARKJAINK

Nemzeti park (NP) a legteljesebb, legsokoldalúbb természetvédelem alatt álló terület, az ország jellegzetes, kevésbé módosított olyan nagyobb tája, ahol a földfelszíni formák, a növény- és állatfajok léte és ezek együttese a tudomány, a közművelődés és a felüdülés szempontjából különleges jelentőségű.

A Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) a nemzeti parkok egységes értelmezése érdekében előírásokat dolgozott ki, amelyek betartása feltétele annak, hogy egy nemzeti parkot felvegyenek a nemzetközi nyilvántartásba.

Ezek az előírások:

— Viszonylag nagyobb kiterjedésű terület, amely egy vagy több ökoszisztéma védelmét biztosítja, ezeket az emberi használat (tevékenység) nem, vagy alig változtatja meg, a növény- és állatfajok, a geomorfológiai képződmények, s ezek külső megjelenése a tudomány, a nevelés és az üdülés szempontjából különleges jelentőségű, vagy a tájnak jelentős esztétikai értéke van.

— Létesítésére az ország legmagasabb szintű illetékes hatósága (kormány, miniszter stb.) jogosult, amely biztosítja, hogy jellemző ökológiai rendszerei az emberi beavatkozástól (gazdasági célú hasznosítás, területfejlesztés stb.) mentesek legyenek a nemzeti park létesítését lehetővé tevő ökológiai, geomorfológiai, esztétikai stb. értékek fennmaradása érdekében.

— A látogatás felüdülési, nevelési és kulturális célból, egyes övezeteiben bizonyos korlátozásokkal legyen megengedett.

— A nemzeti park önálló igazgatósággal, költségvetéssel és hatósági jogokkal rendelkezék.

Az IUCN listájára csak az ezer hektárnál nagyobb területű nemzeti parkokat veszik fel, ez alól csak a szigetek jelentenek kivételt.

A világ első nemzeti parkja — a Yellowstone Nemzeti Park — az USA-ban, 1872-ben létesült. Európában elsőként 1909-ben Svédországban alakult nemzeti park. Jelenleg a világ 92 országában kerekén 1800 nemzeti parkot tartanak nyilván. Hazánkban az első terület védetté nyilvánításától kezdve, több mint harminc éven át a kialakult gyakorlat szerint — de a jogszabályi előírásoknak megfelelően — a védetté nyilvánítások eléggé öletszerűen folytak. A feladatok térbeni és időbeni megoszlása, az öletszerűség megszüntetése céljából a volt Országos Természetvédelmi Hivatal (OTvH) az ország teljes területén felmérte a védelemre érdemes természeti értékeket, majd elkészítette a természetvédelem 15 éves (az 1976—1990 közötti időszakra vonatkozó) távlati fejlesztési programját. A szakemberek akkor öt területen (a Hortobágy, a Kiskunság, a Bükk, az Őrség és az aggteleki-karszt térségében) tartották a nemzeti parkot megvalósíthatónak.

Bár szellemében az 1879-ben alkotott erdőtörvényt tekinthetjük az első magyar természetvédelmi jogszabálynak, nemzeti park létesítését csak a természetvédelemről szóló 1961. évi 18. sz. tvr. végrehajtását szabályozó kormányrendeletnek az 1971-ben bekövetkezett módosítása tette lehetővé.

A hatvanas évek végétől — amikor a nemzeti parkok szervezése hazánkban konkrét formában felvetődött — napjainkig a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériumhoz (KVM) és jogelődjeihez összesen 12 nemzeti park alapítására érkeztek javaslatok. (A jelenleg meglévő négy nemzeti park mellett a javasolt térségek, illetve nemzeti parkok: Őrség, Kis-Balaton, Fennépkuszta, Zempléni-hegység, Tihany, Gemenc, Körös-vidék, Fertő-tó, Szigetköz.)

AZ ERDŐ 1989. ÉVI TARTALMA

Alexandrov, V. A. prof.: Az erdészeti gépek és a munkatárgy kölcsönhatása modellezésének néhány kérdése — — — — —	388
Dr. Ambrus András, Csóka György: Adatok a fenyőpohók kártételére és életmódjára — — — — —	231
Dr. Anda István: A gazdálkodás főbb tendenciái — — — — —	101
Dr. Anda István: Ellenőrző bizottsági jelentés — — — — —	494
Antal József—dr. Rónai Ferenc: A számítástechnika oktatásának tapasztalatai a középiskolai erdészképzésben — — — — —	154
Apatóczy István: A számítógép árnyékában — — — — —	156
Apatóczy István: „Erdők — érdekek” — értékek — — — — —	470
Babiczy László: A kocsánytalan tölgy hervadásos betegségének vizsgálata a Mátrai EFAG gyöngyössolymosi erdészetének területén — — — — —	82
Bácsa Árpád: Gondolatok — — — — —	59
Bagaméry Gáspár: Nyárfa termesztési bemutató — — — — —	551
Dr. Bán István: Hozamszabályozás — — — — —	325
Dr. Bán István: Az országos véghasználat-hozadékszabályozási modellezés fel-tételrendszerének fejlesztési lehetősége — — — — —	348
Bánó László: Az erdőfeltárás fejlődése a parkerdőgazdaságban — — — — —	127
Baranyi Katalin: A főváros zöldövezeti erdőtelepítései, 1975—1986 — — — — —	113
Baráth László: Tudósítás a fásítási hónap zalai megnyitásáról — — — — —	339
Bartha Dénes: Kuba erdei — — — — —	178
Bartha Dénes: Védett fa- és cserjefajaink — — — — —	270
Bartha Dénes: A hazánkból kipusztult fa- és cserjefajok — — — — —	463
Dr. Bartucz Ferenc: Az erdő nemzeti kincsünk! — — — — —	555
Bartucz Péter: Alsórakodói hosszúfatermelési technológia eszköz- és géprend-szere a FEFAG-nál — — — — —	408
Dr. Bencze Tibor: A tízéves erdőtelepítési stratégia célkitűzései — — — — —	444
Bene Kálmán: A parkerdőgazdálkodás és az idegenforgalom — — — — —	109
Benéné Ignácz Magdolna: A környezet és a vadállomány radioaktív szeny-nyezettsége közötti kapcsolat — — — — —	70
Benéné Ignácz Magdolna: Változó vadászati jogszabályok — — — — —	367
Dr. Berdár Béla: Az erdő és a társadalom — — — — —	90
Bolla Sándor: Rablógazdálkodás folyik-e a magyar(országi) erdőkben? — — — — —	219
Dr. Bondor Antal: Megnyitó a programbörzén — — — — —	285
Burján Árpád, Jablonkay Zoltán, dr. Verbay József: Számítógép és vágás-tervezés tsz-ekben — — — — —	533
Csada Ferenc: A vadászat és a vadgazdálkodás eredményei — — — — —	136
Cserjés Miklós: Az erdészeti munkanormák készítése és alkalmazása — — — — —	209
Csizmazia András—Eöry Lászlóné: Számítástechnikai fejlesztések — — — — —	142
Dr. Csötönyi József: Hozzászólás a XI. OTE-napon elhangzottakhoz — — — — —	553
Dankó Károly: A NEFAG tisztafüredi erdészetének abádszalóki fagyártmány-üzeme — — — — —	552
Dany Vendel: A Vendvidék Mg Szakszövetkezet kialakulása — — — — —	6
Dessewffy Imre: A nyár iparifa-választékok hasznosítása — — — — —	447
Dr. Dobos Tibor: Környezetállapot-minőség változásának hatásmechanizmusa — — — — —	454
Dóczy János: A Lenin Mgtsz bemutatkozása — — — — —	527
Fábián Gábor: Aprítéktermelés, -felhasználás — — — — —	413
Fenyvesi Csaba: A magyartölgy hazai erdőgazdasági jelentősége és termőhe-lyi igénye — — — — —	275
Dr. Fírbás Oszkár: Beszámoló a Soproni Erdésztanulók Baráti Körének köz-gyűléséről — — — — —	36
Dr. Franciscy Pál Vilmos: A fák egészségi állapotának meghatározása infra-vörös fényképezési eljárással — — — — —	345
Dr. Führer Ernő: A savas esők és a hazai erdők egészségi állapota — — — — —	343
Gáspár-Hantos Géza: Főtitkári beszámoló — — — — —	488
Dr. Gergáczy József: A sárvári kísérleti állomás arborétumi és szaporítóanyag-termesztő tevékenysége — — — — —	30
Dr. Halupa Lajosné dr., dr. Szőnyi László: A hazánkban tenyésztett fenyő-fajok együttes papíripari felhasználhatósága — — — — —	197
„Gyorsan növő fafajok termesztése” tudományos ülésszak előadásainak kivo-natos közlése — — — — —	497

Dr. Halupa Lajos, dr. Somogyi Zoltán: Fatérfogat-függvény az 'I—214' olasz-nyárra — — — — —	320
Haraszi Gyula: Rege a csodaszarvasról — — — — —	265
Halász Tibor: A Balatonfüredi Zöldövezeti Tervezőiroda tevékenysége — — — — —	141
Dr. Herpay Imre: Gondjaink és reményeink — — — — —	1
Dr. Herpay Imre: Megnyitó (a közgyűlésen) — — — — —	482
Dr. Hiller István: Késői tisztelgés egy elfelejtett erdőmérnök mártírunk előtt — — — — —	360
Dr. Horváth Béla—dr. Varga Szabolcs: A hálóburkolatú csemetenevelés és gépei — — — — —	405
Huszár Endréné, Fejes József: Az ÁHZ gallyaprító vizsgálati eredménye — — — — —	419
Iványi Pál: Tisztelt olvasó! — — — — —	93
Iványi Miklós: Nettósítás — — — — —	211
Ismail Shafew Ali: A fejlődő világ népességszaporodása és gazdaságfejlesztési törekvései lehet, hogy az emberi fennmaradás időzített bombája? — — — — —	355
Dr. Járás József, Sztérenyiné Herczeg Andrea: Kőutak mellé telepített akác-fák rovarkártevőkkel való fertőzöttsége a Duna—Tisza közén — — — — —	256
Dr. Járó Zoltán: Az erdő vízforgalma — — — — —	352
Jérôme René: Emlékezés Tömpe Istvánra — — — — —	230
Jérôme René: Gyorsan nővő fafajok termesztése (tud. ülésszak) — — — — —	429
Jérôme René: Közgyűlés — — — — —	477
Kató Pál: Emlékezés Sallai Ferencre — — — — —	35
Kállay György: Különleges területgazdálkodási követelmények — — — — —	139
Keresztes László: Községes díóállomány vizsgálata — — — — —	365
Keresztesi Béla aks.: Az akác a mezőgazdaság fafaja — — — — —	435
Kertész József: Tanulmányúton Alsó-Szászországban — — — — —	182
Dr. Király Ernő: Faültetés az MTA előtt, a 200 éves akác emlékfa mellett — — — — —	450
Dr. Királyi Ernő: Az erdő többcélú hasznosítása — — — — —	530
Kiss Géza: Rövidfás fafeldolgozás a Gemenci ÁEVA-ban — — — — —	472
Dr. Kollwenz Ödön: 150 éve született Kálnoki Bedő Albert — — — — —	32
Dr. Kollwenz Ödön: Még egyszer, röviden a technikusképzésről — — — — —	75
Dr. Kollwenz Ödön: Néhány gondolat az új erdőtervény-tervezetthez — — — — —	466
Dr. Kovács Jenő: Hulladékhasznosítási törekvések az erdőgazdálkodásban és az elsődleges faiparban — — — — —	390
Kőhalmi József: A pilisi fafeldolgozás története — — — — —	131
Krassay László: A gödöllői arborétum — — — — —	76
Lenár György: A kemencepatáki erdei vasút centenáriuma — — — — —	249
Leskó Katalin: Környezetkímélő védekezés a gyapjas-, az aranyfarú és a gyűrűspille kártétele ellen — — — — —	162
Dr. Lükő István: Az erdőtervezők szociológiai vizsgálata — — — — —	519
Dr. Madarasz László: A Pilisi Állami Parkerdőgazdaság megalakulásáról — — — — —	97
Dr. Majer Antal: Majd 300 éves írás a „Foltos száradás erdőjárványáról” — — — — —	340
Dr. Marjai Zoltán: Tölgymakktárolási kísérletek, különös tekintettel az edényzetre — — — — —	202
Dr. Marosvölgyi Béla: A fa energetikai hasznosításának környezeti hatásai — — — — —	385
Dr. Mátrabérczi Sándor: ELMIA WOOD 1989 — — — — —	468
Dr. Mátrai Katalin: Az őzkárokról — közös felelősségünkéről — — — — —	261
Medveczky Zoltán: Memento — — — — —	67
Mészáros János aks.: Elnöki megnyitó — — — — —	430
Mogyorósi József: Dobkérgezővel végzett papírfakérgzés tapasztalatai a BEFAG-nál — — — — —	395
Molnár László: Országos erdészeti politikát! — — — — —	471
Dr. Cs. Nagy Anikó: Természetvédelem erdőterületen — — — — —	69
Dr. Nagy István: A Tisza-tó szerepe a tájkörzeti erdőgazdálkodásban — — — — —	546
Dr. Ormos Károly: 45 éves valetáns találkozó — — — — —	81
Dr. Oroszi Sándor: Bedő Albert és a székelyek ügye — — — — —	247
Pankotai Gábor: Az erdőfeltárás az erdőgazdálkodás alapja — — — — —	23
Dr. Pethő József: Az ERTI—FALCO gépfejlesztési együttműködés újabb eredményei — — — — —	382
Pogrányi Kálmán: Az erdőjáradék — — — — —	225
Dr. Rada Antal: Termelőszövetkezeti erdőgazdasági napok — — — — —	12
Dr. Rédei Károly: Gyenge fatermőképességű akácok nevelése — — — — —	253
Raisz Gusztáv: Erdőgazdálkodás a mezőgazdasági nagyüzemekben — — — — —	432
Répászky Miklós: XI. Országos Termelőszövetkezeti Erdőgazdálkodási Nap — — — — —	525

Sánta Antal: Középpontban a természetvédelem — — — — —	114
Dr. Solymos Rezső: Erdőállomány-gazdálkodás a mezőgazdasági termelőszövet- kezetekben — — — — —	13
Dr. Solymos Rezső: Együtt a társadalommal az erdőért, az ember javára — —	41
Dr. Solymos Rezső: Az erdőgazdálkodás fejlesztése és az erdészeti kutatás —	290
Dr. Solymos Rezső: Erdőállomány- (erdővagyon-) -gazdálkodás — — — —	333
Dr. Solymos Rezső: Kutatási és fejlesztési tanácskozás Gödöllőn — — — —	381
Dr. Solymos Rezső: Az akác és a nyárak szerepe faellátásunkban — — — —	437
Ifj. dr. Solymos Rezső: A budapesti erdőkért — — — — —	111
Dr. Solymos Rezső: Új utak, nagyobb hozam az erdőgazdálkodásban — — —	566
Somogyi Zoltán: Az erdőgazdálkodás és a földi környezet — — — — —	37
Dr. Somogyi Zoltán: Gondolatok a fatermési táblák és függvények alkalmazá- sához — — — — —	214
Dr. Somkúti Elemér: Hatalom, tulajdon, hatékonyság az erdőgazdálkodásban	516
Soós Zoltán: Az erdőfelügyelőségek információs rendszere — — — — —	55
Szabados János: Műszaki fejlesztési, beruházási sajátosságok — — — —	140
Szabó Gábor: Az erdőgazdálkodás tervezési és információrendszerének fejlesztése — — — — —	52
Szebeni László: Járva aprító és tuskófűrő a NEFAG fejlesztésében — — — —	399
Dr. Szele Ferenc: X. Országos Termelőszövetkezeti Erdőgazdasági Nap — —	5
Dr. Szentkúti Ferenc: Vágásérzettség gazdasági érdeinkben — — — — —	33
Szepesi András: Változó tendenciák az erdőfelújításban — — — — —	311
Szepesi András: Erdőpusztulás Nyugat-Európában — — — — —	363
Ifj. Szepesi András: Finnországról, dióhéjban — — — — —	186
Dr. Szepesi László, Horváthné Lajkó Ilona: A SOLO motorfűrészek vizsgál- lati eredményei — — — — —	420
Dr. Szikra Dezső: Hogyan tovább? — — — — —	105
Szodfridt István: Az erdészeti felsőoktatás, másutt — — — — —	176
Szodfridt István: Hazai talajtípusaink védelméről — — — — —	461
Dr. Szodfridt István: Afrika erdőgazdaságáról — — — — —	522
Szommer József: Elsőbbséget a természetes erdőfelújításnak — — — — —	124
Dr. Szontágh Pál: A kései fagyok szerepe a bükk korai pusztulásának kárlán- colatában — — — — —	65
Szoták Ferenc: A gemenci forwarder és a hozzá tartozó technológia — — —	411
Dr. Szőke Miklós: Erdészeti kézi szerszámok gyártásának lehetőségei — — —	406
Tanaszi György: Erdőállomány-gazdálkodás 1968—1987 között — — — —	119
Dr. Temesi Géza: Csehszlovákia szakoktatási rendszere — — — — —	157
Dr. Tihanyi Zoltán: Néhány fafaj makro- és mikroelem-tartalma, vízfelhasználása — — — — —	357
Dr. Tóth Béla: A nyárfa szerepe és jelentősége a tsz-erdőkben — — — —	541
Dr. Tóth Sándor László: A fafeldolgozás helyzete az erdőgazdálkodást és fa- feldolgozást integráló gazdaságoknál, vállalatoknál — — — — —	237
Vajna László: A kocsánytalan tölgy pusztulásának kórok- és járványtani kér- dései — — — — —	169
Veres Imréné: Elmaradt hozzászólás a múlt közgyűlésről — — — — —	274
Vida Zoltán: A fogattól a csuklós traktorig — — — — —	128
Dr. Vidovszky Ferenc: A bükk erdőnevelési modellek alkalmazása tervezés- kor — — — — —	149
Virágh János: Hazánk faellátása — — — — —	245
Dr. Wilfing László: A IUFRO gazdaságtani munkacsoportjának 1988. évi kon- ferenciája — — — — —	271
Dr. Zsolczai Sándor: Szelektív motorüzemóra-számláló alkalmazásának tapasztalatai — — — — —	403

I R O D A L M I S Z E M L E

„Barátainknál, Egerben” (dr. Tóth S. L.) — — — — —	4
Az erdőgazdálkodás Csehszlovákiában (dr. Temesi G.) — — — — —	29
Az erdőgazdálkodás támogatására (Jérôme R.) — — — — —	40
Trágyázási kísérletek (Bidló A.) — — — — —	40
Az erdőpusztulás okának (dr. Kollwentz Ö.) — — — — —	54
Bükkösök károsodása ENY-Svájcban (Vig P.) — — — — —	60
Az erdőkárok Európában (Jérôme R.) — — — — —	60
K. B.: Önköltségszámítás továbbfejlesztése az elsődleges faiparban (Abonyi I.) —	64
Az európai erdők egészségi állapotának (dr. Tóth S. L.) — — — — —	85
A szarvasbogár (Jérôme R.) — — — — —	85
Az erdészek védik, de megvédeni nem tudják az erdőt (dr. Tóth S. L.) — — — —	85

Új a piacon: motorfűrész-katalizátor (Keszler Gy.)	118
150 éves fennállását (Jérôme R.)	118
Mezőgazdasági területek forgalmi ára (Jérôme R.)	130
Fatermelési vagy szolgáltatási üzem? (dr. Solymos R.)	153
Az erdőelés Amerikában (Jérôme R.)	155
MTESZ-díj	168
A veszethez (Jérôme R.)	175
P. L.: Az erdészettudomány története Dél-Magyarországon (dr. Szodfridt I.)	185
Az erdőfelvételezéseknél (dr. Tóth S. L.)	85
A Német Demokratikus Köztársaság erdeiről (dr. Solymos R.)	201
Származási kísérletekkel (dr. Solymos R.)	213
A fák növekedését (dr. Solymos R.)	224
Európa fafelhasználása (Jérôme R.)	229
Nemzetközi bizottságot kértek fel (dr. Solymos R.)	248
„Útnak indult az Európa-közösség piacának vonata” (Jérôme R.)	248
A kelet-szlovákiai Vihorlát-hegységben (Vig P.)	252
Az erdészeti üzemek 2000-ben várható (dr. Solymos R.)	260
Példa a csemeteszükségletnek idegenből való kielégítése menetrendjére az NSZK-ból (Jérôme R.)	273
Szenitással értékesítik (Jérôme R.)	276
A származási és nemesítési kísérletek NSZK-beli, 100 éves jubileumán (dr. Solymos R.)	277
Az erdő értékéről (dr. Solymos R.)	277
Magyar erdőmérnök osztrák kitüntetése (Pankotai G.)	289
A törzs- és állományszabályozási rendszereket (Jérôme R.)	310
Figyelemre méltó lexikon (Pankotai G.)	310
Nyárády Erazmus Gyula, a természettudós (Bartha D.)	319
Magasabb erdészeti beosztások (Jérôme R.)	329
A T-40AM mezőgazdasági vontatóra (dr. Tóth S. L.)	351
Az NSZK erdészeti egyesületének (dr. Solymos R.)	359
A mai vadász jelzőkürt (Jérôme R.)	364
Természetvédelem alá helyeztek (Jérôme R.)	384
Egy 1800 ha-os városi erdőgazdaság (Jérôme R.)	394
Bécs városának 40 000 ha-os (Jérôme R.)	404
Az állománysűrűség és a nyelés (Jakab J.)	462
A munkamegszakítás szerepe (Abonyi I.)	462
A kocsányos tölgy száradását Jugoszláviában (Szemerey T.)	469
A Föld népességének 39%-a (Dobay P.)	473
A nyár termesztése és hasznosítása (Jérôme R.)	473
Az erdei fák változatossága (dr. Solymos R.)	487
Stefan Korpel: Pralesy Slovenska (Szlovákia őserdei, Jérôme R.)	496
A fenyők zöld anyagából (dr. Szodfridt I.)	508
Az erdőfelvételezéseknél (dr. Tóth S. L.)	185

A BALATONFELVIDÉKI ERDŐ- ÉS FAFELDOLGOZÓ- GAZDASÁG

franciavágási
fűrész és falemezgyára

megkezdte termelését.

Rétegelt lemezei hazai lombos fafajokból készülnek max. 2300×1300 mm-es lapmértben, 4—27 mm vastagságban. Bükk felépítésű ágyrugót 900 és 1400 mm hosszban állít elő.

A gazdaság fafeldolgozási osztálya várja az igények szíves bejelentését.

Cím: 8360 Keszthely, Szabadság u. 10. Telex: 35 258. Telefon: 87/12-686

Nemzeti parkjaink

Magyarországon az első nemzeti park 1983. január 1-jén alakult meg a *Hortobágyon*. Területe 52 ezer hektár. Feladata a nemzetközi hírű pusztai táj megőrzése, a területen élő sajátos élővilág, a nyomaiban még megtalálható pusztai életforma, a különleges néprajzi, régészeti értékek védelme, fenntartása. A táj mai képét a múlt századi vízrendezések alakították. Mocsarai ma is őrzik a hajdani vízivilágot. A pusztai „kerekerdők” a réti sas telelőhelyei. A Hortobágy az európai madárvonulás egyik fontos állomása, pihenőhely és táplálkozóterület.

A Kiskunság természeti, táji és néprajzi értékeit őrzi az 1975. január 1-jén alakult *Kiskunsági Nemzeti Park*. Területe kerekén 31 ezer hektár. A nemzeti park hat különálló egységből összetevődő, úgynevezett mozaik nemzeti park. Ezek (Tóserdő; kiskunsági szikes pusztai; kiskunsági szikes tavak; fülöpházi homokbuckák; izzási Kolon-tó; Bugac) mindegyike a kiskunsági táj egy-egy jellegzetes területét képviseli. Jelentős kiterjedésű szikes és homokpusztai legelők, a buckás homokvilág, értékes élővilágú szikes tavak, zsombékosok, nádasok, jelentős erdőterületek, szántók, szőlők, gyümölcsösök és jellegzetes tanyavilág teszik változatossá a tájat. A nemzeti park része a Tisza menti erdők legszebbje, a már említett Tóserdő.

Hazánk természeti szépségekben páratlanul gazdag tája az Északi Középhegység. Itt, a Bükk-hegység tájképi, természeti és kulturális értékeinek védelmére alapították meg 1976-ban a 39 ezer hektár kiterjedésű *Bükk Nemzeti Parkot*. Területének 95%-át borítja erdő (montán bükkösök, gyertyános tölgyesek, legalul cseres tölgyesek). Az irtásszélek, töböroldalak rendszeres kaszálásával jöttek létre a Bükk-fennsík gazdag növény- és állatvilágú rétjei. A mészkő belsejében közel félezer barlangot fedeztek eddig fel. Közülük a Szeleta, a Suba-lyuk, az Istállóskő és a Balla barlang leletanyaga miatt világhírű.

Az *Aggteleki Nemzeti Park* az 1978-ban védetté nyilvánított tájvédelmi körzet nemzeti parkká szervezésével alakult meg 1985. január 1-jén. Területe kerekén 20 ezer hektár. A nemzeti park legfőbb értékét a barlangok jelentik. A több száz barlang közül méltán a leghíresebb a 25 kilométer hosszú Baradla-barlangrendszer. A mintegy 9 kilométer hosszú Béke-barlang a légzőszervi megbetegedések gyógyítására alkalmas. A térség aknabarlangjai közül a legismertebb a Vecsem-Bükk-Zsomboly, amely 245 méteres mélységével hazánk legmélyebb zsombolya. Érdekes látványt nyújthatnak a víznyelők (Acheron, Bába-lyuk, Bibic-töbör stb.) és a karsztavak (Vörös-tó, Káposztáskerti-tó). A karrmezőket (másnéven ördögszántásokat) a csapadékvíz alakította ki. Gazdag a térség növény- és állatvilága, ismertek kultúrtörténeti értékei.

Mire lehet még számítani?

A KVM tervei között szerepel további nemzeti park, vagy parkok létesítése. Folytak az előzetes vizsgálatok a Balaton térségében és a Kőrösök vidékén. Ennél előrehaladottabb a Fertő-tó térségében tervezett nemzeti park. Létesítése az 1989–1991. évi magyar–osztrák környezetvédelmi államközi megállapodás munkatervében is szerepel, létrehozásán közös szakértői bizottság dolgozik.

dr. Szabó Sándor

VÍZGAZDÁLKODÁS ÉS TERMÉSZETVÉDELEM

A természetvédelemnek, a természettel való gazdálkodásnak kedvezőtlen mellékhatásai nincsenek, hiszen célja a természetes rendszerek, illetve a létüket biztosító ökológiai folyamatok megőrzése az ember érdekében.

A természetes növénytakarónak, különösen az erdőségeknek alapvető hatása van az ember számára létfontosságú természeti folyamatokra. Hatást gyakorol az éghajlatra, a talajra, a táj természetes vízgazdálkodására, a vizek minőségének alakulására. A vízgyűjtő területek erdei védik a talajréteget, gátolják a káros vízszint ingadozást, korlátozzák a pusztító áradások lehetőségeit, s ezáltal csökkentik a folyók iszapterhelését, a tározók, csatornák, öntözőrendszerek feliszapolódását. Indokolt tehát a természeti rendszerek, így az erdők védelmének és a vízgazdálkodás összefüggéseinek áttekintése.

A vízgazdálkodásnak — mint a környezetgazdálkodás egyik ágának — napjainkban föl kell készülni a környezet- és természetvédelmi problémák komplex kezelésére. Ez a kényszer nem a vízgazdálkodás és környezetvédelem szervezeti integrálódásával függ össze, hanem az ökológiai elvek szükségszerű térhódításával. Ahhoz, hogy a vízgazdálkodás és természetvédelem összefüggéseit megértsük, szükségessé válik a kérdéskör történeti alapvonásának áttekintése.

Az ember Európa-szerte, így természetesen hazánkban is — jóval a természetvédelmi gondolkodást megelőzve — hozzálátott az őt veszélyeztető vizek szabályozásához, a mocsarak, lápok lecsapolásához, a vizeknek érdekei szerinti felhasználásához, azaz a vízgazdálkodáshoz.

Ezek a beavatkozások közvetlenül, vagy közvetve érintették környezetünket, megváltoztatva a természetes fejlődési folyamatokat. A természetes környezeti rendszerek szempontjából ezek az akkor szükséges beavatkozások súlyos következményekkel jártak. Hozzájárultak a természeti táj sokféleségének csökkenéséhez, élőhelytípusok eltűnéséhez, vagy szélsőséges területcsökkenéséhez, így a környezet violság kiteljesedéséhez.

A vízgazdálkodás szemléleti hiányosságai miatt a fenti gondok a mai gyakorlatban is jelentkeznek. A mielőbbi változáshoz elengedhetetlenül szükséges, hogy feltételrendszerét — ökológiai alapokon — a többi környezeti elem használatával, az azokkal történő gazdálkodással egységesítse. Ez biztosíthatja, hogy a természetvédelem jelentőségének megfelelő súllyal jelenjen meg a vízgazdálkodási munkában. Ki kell alakítani a két szakterület közös nyelvét, s a meglévő közös problémákra közös megoldást kell keresni. A vízgazdálkodás és természetvédelem érdekegyeztetései során ki kell dolgozni a közösen alkalmazható védelmi formákat, fel kell térképezni, s védelem alá kell helyezni az arra érdemes vízi élőhelyeket, víztani értékeket.

Napjaink természetvédelmi és vízgazdálkodási szemléletében és gyakorlatában szép számmal vannak azonosságok és különbözőségek. Vizsgáljunk meg ezek közül néhány fontosabbat:

- Az azonosságok közül legfontosabb, hogy érdekeik egy vízgyűjtőterület egységes kezelésével és hasznosításával optimalizálhatók.
- Szemléletüket az értékekkel (természeti értékekkel) való hosszú távú gazdálkodásra törekvés jellemzi.
- Különbözőségek közül legproblematisabb, hogy a vízgazdálkodás a be-
ruházásainak ökológiai szemlélettel előírt környezet- és természetvédelmi

elemeit költségnövelő tényezőnek tekinti, s nem a létesítmény elengedhetetlen és szerves részének.

- Figyelmen kívül hagyja, hogy a vízminőség egy nagyobb, általánosabb környezetminőségi kategória egyik eleme, s ezek a minőségek egymással szorosan összefüggenek, így elválaszthatatlanok a természeti környezet minőségétől. (Pl. ökológiai szempontból egy nagy biológiai változatosságú víz értékesebb lehet, mint egy tiszta ivóvíz, így egy értékes lág vizéből bűn lenne, ha ivóvizet állítanánk elő.)
- Szemléletbeli hiányosságai miatt nem érzékeli, hogy a vizeknek ökológiai értelemben kártétele nincs. Az áradások „munkája” ugyanúgy hozzátartozik egy táj fejlődéséhez, mint a napsütés. Ebben a megközelítésben csak az embernek, az emberi javaknak okozott kárról beszélhetünk, aminek elhárítása — s hangsúlyozni kell — szükséges elhárítása — a vizektől befolyásolt ökológiai rendszerek elszegényedéséhez, pusztulásához vezethet.

Egy adott — esetleg az ember számára kedvezőtlen — környezeti állapot-hoz egy, vagy több természetes, a speciális feltételekhez alkalmazkodott ökológiai rendszer tartozik, amit egy emberi beavatkozás, pl. vízrendezés megszüntethet, károsíthat. Így a különböző vízgazdálkodási beavatkozások, folyók szabályozása, kibetonozott, kiegyenesített medrek, az elvezetett, vagy odavezetett vizek, a túlzott vízkivétel, a talajvíz szintjének megváltoztatása — és folytathatnánk a sort — lehetnek az ember számára pillanatnyilag fontosak, de a természetes rendszerek működését többnyire megzavarják. Ezeket az elmentmondásokat csak egy ökológiai szemléletű vízgazdálkodási gyakorlat képes feloldani, ami törvényszerűen természetvédelmi is.

A természetvédelemnek, a természettel való gazdálkodásnak kedvezőtlen mellékhatásai nincsenek, hiszen célja a természetes rendszerek, illetve a létüket biztosító ökológiai folyamatok megőrzése az ember érdekében. Feladata a védelem alá eső tájon optimalizálni az értékek megőrzését, ennek a funkciónak ott minden egyéb tevékenységet alárendelni. A táj megóvása, a vízgyűjtő területek természetes rendszereinek fenntartása — a tágon értelmezett táj- és természetvédelem — a természetes növénytakaró (gyepek, erdők) vízforgalom-szabályozó képességén, szűrőhatásán, a vizek öntisztító képességén keresztül vízgazdálkodási jelentőségűvé válik. Ezt elfogadva, az ökológiai megfontolások érvényesítése a döntéshozatalban biztosítja a károk megelőzését, alkalmazása a megvalósításban a kedvező működést.

A vízminőség mai fogalomrendszerének értelmezésbeli hiányosságai természetvédelmi szempontból tarthatatlanok. Sajnálatos tény, hogy a természeti oltalom alá vont vizeknek „nincs minősége, sem értéke”. Ez vonatkozik a természetes vizek ökológiai rendszerére általában is. Mivel a természetes vizek egyben működő biológiai rendszerek közegei (felszíni vizek esetében feltétlenül) egy ökológiai minősítésnek kell a középpontba kerülni, amelynek alesetei a különböző felhasználás szerinti kategóriák.

A természetvédelem és vízgazdálkodás kisebb-nagyobb érdekütközései szükségessé teszik a két szakterület fogalomrendszerének egyeztetését. A vízgazdálkodás definíciója lehetőséget ad a természetvédelmi szemlélet érvényesítésére, a vízgazdálkodás elveinek sérelme nélkül.

A „vizek társadalmi célú felhasználása” fogalmi keretben — amennyiben a természetvédelem, a természeti táj tényleges társadalmi értékének megfelelően jelenik meg — a természetvédelem a vízgazdálkodási munka egyik fontos feladatává válik. A vízgazdálkodásnak tehát fel kell figyelni más társa-

dalmi igényekre, így a természeti értékek megőrzésének szükségességére is.

A mai vízgazdálkodásnak — szervezeti integráltsága miatt is — feladatává vált, hogy a természeti környezet védelméből részt vállaljon, s elzárkózzon a vízügyi beruházásoktól, beavatkozásoktól, amelyek a védett táj állapotában károsodásokat okoznak.

A vízgazdálkodást az egységes környezetpolitika részének kell tekintenünk, amelyben a természetvédelem is megjelenik.

Ebben az esetben a természeti értékeinkkel való gazdálkodás racionális vízgazdálkodás nélkül nem képzelhető el, de ez természetesen fordítva is igaz. A természeti erőforrások, erdők ésszerűtlen használata zavarokat okozhat a táj vízháztartásában, ugyanakkor a helytelen vízgazdálkodás károsíthatja a természeti értékeket. Elkövetkező feladataink közé tartozik a három szakterület (erdőgazdálkodás, vízgazdálkodás, természetvédelem) gondolkodásának, munkájának ökológiai alapokon történő összehangolása.

dr. Aradi Csaba

A bioszféra rezervátum olyan terület, ahol a különböző, sajátos jellemzőkkel rendelkező ökológiai rendszerek alkalmasak az ökológiai kutatásra, összehasonlító tanulmányozásra és az oktatásra.

Rendeltetése:

- megőrizni a jelen és a jövő nemzedékek számára a természetes és a természethez közel álló ökoszisztémákat, ezen belül a fajok genetikai változatosságát,
 - területet, változatlan körülményeket biztosítani az ökológiai és a környezetvédelmi célú kutatások számára, hogy a kutatási eredmények felhasználhatók legyenek a természeti környezet, védett területek fenntartására,
 - mintaterületeket biztosítani az oktatás, nevelés számára.
- A bioszféra rezervátumok ún. „övezetekből” állnak. Ezek:
- a *magterületek*, amelyeket természetes állapotukban kell fenntartani, gazdaságilag nem szabad hasznosítani, kizárólag kutatási célokat szolgálhatnak. Ilyen magterületek a veszélyeztetett, fokozottan védett területek, a fokozottan védett növény- és állatfajok élőhelyei, löszpusztai gyepek, lápok, mocsarak, szikes gyepek stb.,
 - a *magterületek körüli védőzónák*, ahol a gazdálkodás, vadászat stb. csak szabályozott módon folytatható.

Hazánkban 1979-ben négy, már korábbi védelem alá helyezett területet jelöltek ki bioszféra rezervátumnak. Ezek a következők:

Hortobágyi Nemzeti Park,
Kiskunsági Nemzeti Park,
Fertő-tavi Tájvédelmi Körzet,
Aggteleki Nemzeti Park,

majd 1981-ben a Pilisi Tájvédelmi Körzet. Együttes területük: 129 500 hektár. Ezek a hazai bioszféra rezervátumok az UNESCO által nyilvántartott, a Föld különböző részein kijelölt bioszféra rezervátumok hálózatának részei.

Az UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) 16. közgyűlésén 1970-ben fogadták el a természeti környezet fokozott védelmére javasolt hosszútávú, kormányközi kutatási programot, amelynek elnevezése „Az ember és bioszféra” (MAB) program. Ezt követően alakultak meg a kutatóprogramokat végrehajtó „nemzeti bizottságok”.

A MAB Magyar Nemzeti Bizottság (elnöke Stefanovits Pál akadémikus) kutatási programját 1971-ben állította össze, tevékenységét az MTA felügyveli, munkáját témaköröknek megfelelően munkabizottságok segítik.

A FÖLDTANI ÉRTÉKEK VÉDELME

A Természettudományi Közlöny 1869-ben „geológiai kertek” létrehozásáról és védelméről cikkezett. *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszterhez 1909-ben 147 „tudományosan is érdekes geológiai alakulás” fenntartására érkezett kérelem. *Kaán Károly* 1931-ben közreadott munkájában első ízben tett kísérletet a védelemre érdemes geológiai képződmények definiálására. Napjainkban Bős—Nagymaros, Újfalu, Zsámbék, Garé, Monor, Apajpuszta, Eger és Pécs omladozó pincerrendszerei, Tata forrásai, Hévíz és Nyírad, a budapesti barlangok és termálvizek, Szársomlyó — a környezetgazdálkodás látványos anomáliái —, a környezetföldtan és a földtani természetvédelem jelentőségére irányították a figyelmet. Az egykori, erősen vitatható értékű kopárfásítási programok, a szennyeződésre érzékeny karsztfelszínek helyenként riasztó ütemű degradációja, a budai zöldövezet szűrőfunkciójának drasztikus mértékű csökkenése, ill. a világhírű barlangok és karsztforrások veszélyeztetése közötti összefüggések felismerése

az erdészet és a földtani természetvédelem együttműködésének szükségességét indokolják.

A földtani természetvédelem a más természetvédelmi ágazatokra kevésbé jellemző sajátosságaival és speciális feladatkörével a természetvédelem egészének integráns része. Melyek ezek a feladatok?

1. A legnagyobb múlttal, s az erdészettel (és az erdészekkel) kialakított eredményes kapcsolatokkal azok a *hagyományos tevékenységek* bírnak, amelyek a földtani értékek (ásvány-, kőzet-, ősmaradvány-lelőhelyek, rétegtani szelvények, barlangok, különleges kifejlődésű, földtörténeti időszakokat, folyamatokat, tájegységeket jellemző alakzatok, formák, képződmények stb.) védelem alá helyezésével és bemutatásával állnak összefüggésben. Az eredmények sorában említjük az ún. *tanösvény-programot* (Tihany, Badacsony, Ság-hegy, Aggteleki és Bükki Nemzeti Park stb.), az országos földtani alapszelvény programot, az ipolytarnóci, tatai, sümegi *bemutatóhelyek* kialakítását, az utóbbi évek jelentős barlangrekonstrukcióit, a több adatbázisra épülő *információs-rendszer* kialakítását és a megkezdődött *ökológiai állapotfelveteleket*.

2. A második csoportba olyan tevékenységi körök tartoznak, amelyek valamilyen tekintetben *hiányterületeket* fednek le: amelyeknek másutt *nincs* állami bázisa (pl. barlangvédelem és -hasznosítás) és amelyeknek a szakmai összeférhetetlenség folytán másutt *nem lehet* állami letéteményese (pl. a külszíni bányászattal összefüggő, védett és védendő területeket érintő természetvédelmi kérdések).

A feloldhatatlan belső ellentmondásokat előidéző sajátosságok között talán a legszámottevőbb, hogy a szakmai nevezéktan a földtani értékek két típusát különbözteti meg: a *természeti erőforrások* (ásványi nyersanyagok, energiahordozók) és az ún. *tudományos-természeti értékek* (ásványok, kőületek, barlangok stb.) körét. Mindkettő közös tulajdonsága helyhez kötöttségük, s az a körülmény, hogy az élővilággal szemben meg nem újuló és újítható, át nem telepíthető, végleges pusztulásnak kitett képződmények. Az első típus tényleges értéke kitermelhetőségében, a második változatlan, „in situ” megőrzésében rejlik. A megőrzendő földtani képződmények zöméről viszont éppen

az ásványi nyersanyagok kitermelése és az építkezések során szerzünk tudomást.

A természetvédelem gyakorlata bizonyította: a földrajzi környezet egyes elemeinek védelmére tett kísérletek, az élő és élettelen komponensek, hatásmechanizmusok fel nem ismerése súlyos következményekkel járó döntési hibák okozói. Klíma-domborzat-vegetáció-talaj-alapkőzet-vízháztartás egymástól elválaszthatatlan, egymásra épülő és ható rendszerek. A kölcsönhatás elemzésében, prognózisok készítésében jelentős szerephez jutó *geoökológia* lehetőségeivel eddig sem a természetvédelem, sem az erdészet nem élt. A teljességre törekvés igénye nélküli példákkal az alábbi összefüggésekre hívom fel a figyelmet:

- A) **Erdő és alapkőzet** (kőzetminőség, mint tápanyagforrás; a kőzet aprózódóképessége, mállékonysága, szöveti szerkezete; a kőzet pH-ja, rétegfelépítése, vízáteresztő képessége és hőkapacitása)
- B) **Erdő és domborzat** (absz. magasság, kitettség, meredekség, felszínzabdaltság)
- C) **Talajtani összefüggések**

Az erdő olykor értékes földtani, felszínalaktani képződmények védelmét szolgáló „kulisszaként”, a tájesztétikai összhatást fokozza. A földtani természetvédelem s az erdészet érdemi kapcsolatai azonban — a már vázoltakon kívül — másutt jelentkeznek, így pl. a *külszíni bányászat* okozta sebhelyek megítélésében. Az erdő az esetek többségében „ápol és eltakar”, a „feltöltés-gyepesítés-fásítás” sztereotípiáját követő, olykor differenciálás nélküli gyakorlat azonban éppen az alapkőzet és a domborzat sajátosságait hagyja figyelmen kívül: azt a körülményt, hogy a hagyományos karsztkopárok fásítása sokszor természetellenes törekvés, ugyanakkor egy felhagyott külszíni fejtés beavatkozás nélkül, önmagában is látványértékű lehet. Felértékelődő karsztvizeink, barlangjaink, s a karsztot borító csekély vastagságú és termőképességű talajok védelme — számos riasztó példa ismeretében — az erdőgazdálkodás és a természetvédelem a korábbiaknál is eredményesebb közös fellépését sürgeti. Néhány példa ezen igény alátámasztására:

— Különösen meredek karsztos hegyoldalakon okoznak helyrehozhatatlan károkat, a biológiai egyensúly felborulását a nagy kiterjedésű *tarvágások*. A megállíthatatlan *elkopárosodás* folyamatát az újulatokat megcsonkító vadállomány kártételei, másutt a legeltetés okozta taposás gyorsítja.

— A beszivárgó víz mennyisége döntően attól függ, hogy a karsztfelszín agyag, vékony rendzinas talajréteg, avagy mindkettő, netán már egyik sem fedi. Mindez befolyásolja a karszt vízháztartását, a források vízminőségét és hozamát, s annak az ivóvizellátás szempontjából olykor lényeges kiegyenlítetttségét. A karsztok vízháztartása pedig értelemszerűen visszahat a vegetáció összetételére, fejlődésére is.

— Egyes karsztképződmények, barlangi jelenségek viszonylag nagy pontossággal utalnak a közeli és a régmúlt erdészeti beavatkozásaira, a környezetgazdálkodás lényeges változásaira, hibáira. (A növényzet, ill. a talaj alatti károsodás formabélyegei pl. gyökeresen eltérnek a karsztkopárok kartrtípusaitól.) A barlangok, köztés térbeli helyzetük révén, különös érzékenységgű jelzőrendszerekként működnek a felszín és a forrászóna között.

— A viszonylag kiegyenlített, egész évben aktív barlangi csepegő helyek többnyire erdőborította felszínek alatt fordulnak elő. Mivel a cseppkőképződés

összefügg az oldás hatásfokával a fedett karszt alatti oldás számottevőbb, így az erdőborította felszínek alatt a cseppkőképződés is dinamikusabb.

— A barlangok, különösen a vízgyűjtők térségében rendkívül érzékenyek a vízgyűjtő állapotváltozásaira. Az erdőművelésre hatalmas szerep hárul a *barlangok feliszapolódása* elleni védekezésben, s mert az agyagbemosódással gyakran kémiai és bakteriológiai szennyezőanyagok is a karsztba kerülnek, a *karszt-vízvédelemben* is.

— Olykor a fafajválasztás és a beszivárgási viszonyok alakulása is szervesen összefügg: NSZK-beli tapasztalatok szerint a fenyőerdők tűpárnája megvédi ugyan a talajt az eróziótól, ám a lehulló csapadék zöme beszivárgás helyett lefolyik. Ez különösen a rossz vízháztartású, karbonátos kőzetek esetében káros.

A kiragadott példák és gondolatok csupán felvillantották a földtani természetvédelem és az erdőgazdálkodás együttműködésének néhány lehetőségét, időszerűségét. Szeretnénk azt is, ha az 1989-ben alapított „földtani természetvédelem napja” (május 18.) a jövőben a földtan, a természetvédelem és az erdőszet „munkásainak” közös ünnepévé válna.

dr. Tardy János

Országos Természetvédelmi Tanács (OTvT) 1938—1959 között a földművelésügyi miniszter tanácsadó testületként működött, 1959-től 1961-ig védetté nyilvánítási jogokat gyakorolt, 1962-től 1977-ig **Természetvédelmi Tanács (TvT)** néven az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének tanácsadó testülete. Működési ideje, 1938—1977 között: 40 év.

Elnökök: 1938—1940 között, 2 évig *Kaán Károly* (erdőmérnök); 1940—1944 között, 5 évig *Cholnoky Jenő* (geográfus); 1945—1949 között, 4 évig nem működött, elnöke sem volt; 1949—1950, 1 évig *Tasnádi Kubacska András* (geológus); 1950—1961 között, 12 évig *Vadász Elemér* (geológus); 1962—1972 között, 10 évig *Tildy Zoltán* (jogász); 1972—1977 között, 6 évig *Rakonczay Zoltán* erdőmérnök.

Ügyvezető alelnökök: 1938—1945 között, 8 évig *Földváry Miksa* (erdőmérnök), 1948—1961 között, 13 évig *Molcsányi Gábor* (erdőmérnök).

Főtthkarak: 1949—1961 között, 12 évig *Tildy Zoltán*.

A lapban megjelent tanulmányok szerzői: *dr. Aradi Csaba* Hortobágyi NP igazgató, Debrecen; *Csapó Ágnes* előadó, KVM, Budapest; *Csapóné Felleg Ágota* kultúrtörténeti felügyelő, főmunkatárs, KVM, Budapest; *dr. Győry Jenő* osztályvezető-helyettes, KVM, Budapest; *dr. Kovács Mátyás* osztályvezető, KVM, Budapest; *dr. Lakics Éva* kertészeti főfelügyelő, főelőadó, KVM, Budapest; *dr. Márkus Ferenc* madártani főfelügyelő, főelőadó, KVM, Budapest; *Rakonczay Zoltán* miniszterhelyettes, KVM, Budapest; *Sánta Antal* botanikai főfelügyelő, főelőadó, KVM, Budapest; *dr. Szabó Sándor* főosztályvezető-helyettes, főtanácsos, KVM, Budapest; *dr. Tardy János* osztályvezető, KVM, Budapest; *Temesi Ida* osztályvezető, KVM, Budapest.

A NÖVÉNYVILÁG VÉDELME

Hazánk növényvilágát — beleértve az alacsonyabbrendűeket is — 14—20 ezer faj alkotja. Eddigi ismereteink szerint a hazai algafajokat 3000, a gombákat 8000, a leírt zuzmókat pedig 1000 faj képviseli. A mohák szintén népes csoportjából 605 az előforduló fajok száma. A magasabbrendű, edényes növények, azaz a harasztok, a nyitva- és zárvatermők több mint 2500 különböző taxont számlálnak.

A hazai természetvédelem gyakorlatában hosszú évtizedekig a növényfajok területtel való védelme valósult meg. Így pl. a magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*) a Szársomlyón 125 ha területen már 1944 óta védett. Az 50-es évektől több értékes ritka növényfaj és társulás kapott védelmet, többek között Bárotligeten, a Budai-hegységben, a Kis- és Nagyszénáson, a Keleméri Mohos-tavakon. Hazánkban az első területnélküli, azaz előfordulási helyeitől függetlenül is védett növény az erdélyi hérics (*Adonis transsilvanica*), amely 1971-ben került védelem alá.

1982 óta — az új természetvédelmi jogszabályok megjelenését követően — védett növényeink terület nélkül is, azaz az országban mindenütt oltalom alatt állnak, függetlenül attól, hogy védett vagy nem védett területen fordulnak elő.

Az országunkban előforduló növényfajok közül jelenleg 415 faj védett, ebből fokozott védelmet élvez 31. A magyar flóra „legelőkelőbb” csoportját képviselő fokozottan védett fajok közül a 10 legértékesebb növényfaj (illetve nemzetség) a következő: a bangó (*Ophrys*) nemzetség összes hazai faja, a rozsdás gyűszűvirág (*Digitalis ferruginea*), a hagymaburok (*Liparis Loeselii*) nevű orchidea-faj, az erdélyi hérics (*Adonis transsilvanica*), a magyarföldi husáng (*Farula sadlerana*), a magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*), a tátogó kökörcsin (*Pulsatilla patens*), a pilisi len (*Linum dolomiticum*), a magyar vadkörte (*Pyrus magyarica*) és a tornai vértő (*Onosma tornensis*).

Védett növényeink sorában az alacsonyabbrendűeket a tőzegmohák képviselik, minden hazai fajuk oltalom alatt áll. A tőzegmoháktól eltekintve a többi védett faj az edényes növények köréből kerül ki. A jelenlegi védettségi lista sem tekinthető véglegesnek, hiszen számos olyan veszélyeztetett növényfajt tartunk számon, amelynek fennmaradása csak a védettséggel biztosítható. A veszélyeztetett, de jelenleg nem védett fajok száma 200 körül van.

Sokan feltehetik a kérdést: vajon milyen szempontok alapján nyilvánítanak egy fajt védetté?

Azt általában elfogadják, hogy a ritka fajokat védeni kell. Egyúttal könynyű belátni azt is, hogy a ritka növények többnyire veszélyeztetettek. Sok esetben éppen az emberi beavatkozás miatt ritkulnak meg, vagy jutnak a kipusztulás szélére. Más fajok eleve nagyon ritkák, speciális termőhelyigényük következtében el sem tudnak szaporodni, többnyire labilis ökológiai helyzetben élő populációkban fordulnak elő: a legkisebb kedvezőtlen változás radikális egyedszám-csökkenést vagy teljes kipusztulást idézhet elő ezekenél a fajoknál.

Védelmet élveznek a benszülött (endemikus) növényfajok is, hiszen ezek hazánkban, illetve a Kárpátok koszorúján kívül sehol másutt nem fordulnak elő, olykor egészen kis területen szigetszerű populációkban találhatók meg.

A védett növények csoportját gazdagítják a reliktumok, azaz *maradványfajok*, amelyek egy korábbi földtörténeti vagy vegetáció-fejlődéstörténeti kor máig fennmaradt képviselői. A benszülött és maradványfajok sokaságát itt nincs mód mind felsorolni. Említsünk meg azért néhányat közülük, elsősorban azokat, amelyek benszülött- és maradványfajok is egyszerre. Ilyen a Magyar Középhegységben csupán néhány helyen előforduló magyarföldi husáng (*Ferula sadlerana*) vagy pedig a Budai-hegységből ismert, ott is egészen kicsiny területen előforduló pilisi vagy dolomitlen (*Linum dolomiticum*).

A védett fajok körének meghatározását szolgáló fenti konkrét szempontok mellett ne feledkezzünk meg azokról az általános alapelvekről sem, amelyekre ma a korszerű természetvédelem támaszkodik. Az egyik ilyen fontos elv az ún. „génbank elv”. Ez azt mondja ki, hogy az élővilágot, azaz a fajokat a lehető legnagyobb genetikai változatosságban kell fenntartanunk, hiszen, tekintettel az állandóan változó környezetre, csak így van lehetőség arra, hogy az élővilág, ez a felmérhetetlenül sokszínű, alapvető természeti erőforrás megőrződjék az emberiség számára.

A másik fontos természetvédelmi elv az „indikátor, azaz jelző elv”, amelynek lényege a következő: a fajok, közülük a növények is egy bizonyos környezetet jeleznek, gondoljunk csak az erdők típusjelző növényeire. De ezen túlmenően a szűkebb-tágabb környezetben végbemenő változásokat is jelzik, azok kedvező vagy kedvezőtlen hatásai az egyes fajok egyedszám változásában, az elterjedési terület határainak módosulásában nyomomonkövethetők. És itt van a ritka fajok nagy jelentősége: ezek többsége nagy fokú érzékenyséjük, kicsiny tűrőképességük miatt a legkisebb kedvezőtlen környezeti hatást is markánsan jelzik a szakember számára. Ezek alapján az élővilágot, benne a ritka fajokat is egy állandóan működő bio-monitoring rendszernek tekintjük, amely „üzemeltetési” feltételeinek biztosítása a természetvédelem egyik fő feladata.

A leírtak alapján az is könnyen belátható, hogy a fajokat, a ritkaságokat is csak az általuk alkotott társulások és az élőhelyek, mint komplex egész fenntartása, oltalmazása révén tudjuk megőrizni. Erdeinkben számos olyan társulás található, amelynek nincs gazdasági jelentősége, viszont annál értékesebb a természetvédelem számára. Ilyenek a sziklaerdők különböző típusai, a szurdokerdők, mészkedvelő és melegkedvelő tölgyesek, a bokorerdő-sztyep-rét-sziklagyep komplexumok. Ezekben a társulásokban számos védett és fokozottan védett növényfaj talál menedéket, például a különböző nőszirmfajok és kosborfélék jónéhány képviselője, egyes ritka páfrányfajok stb. A fent említett erdőtársulásokat minden emberi beavatkozástól mentesen, eredeti természeti állapotukban kell fenntartani. Esetenkénti beavatkozás (pl. fakivágás) kizárólag természetvédelmi érdekből engedhető meg.

A következőkben pedig foglalkozunk azokkal a tényezőkkel, hatásokkal, amelyek a vegetációt, közte a védett növényeket veszélyeztetik és károsítják.

Sajnos, az emberi civilizáció „fejlődésének” eredményeként se szeri, se száma ezeknek. Tudjuk, hogy számos olyan globális tényező károsít, amely ellen egyelőre nincs hatásos védekezés (pl. savas eső). De nagyon sok az olyan veszélyt jelentő hatás is, amely jól lehatárolható területen, lokálisan hat, és megfelelő intézkedésekkel kiküszöbölhető, vagy legalább is mérsékelhető. Ezeket a veszélyeztető tényezőket nem nagyon lehet rangsorolni, mert a területek jellegétől függően más és más jelenti a legfőbb veszélyt.

A védett területeken lévő erdőkben például a természetvédelem számára is *komoly gondot jelent a túlszaporodott nagyvadállomány*, amely tiprásával, rágásával és trágyázásával a gyepszintet alkotó lágyszárúak, köztük a védett fajok egyedszámának csökkentését, a gyomfajok elszaporodását, egyszóval a terület degradációját is okozza. Nem elhanyagolható degradációs tényező lehet a *fahasználat* is, elsősorban a véghasználati korban lévő erdőkben: a szál-fák, rönkök kihúzása során a talaj felszaggatásával, a közelítőtraktorok tiprásával, az általuk okozott talajtömörítéssel idézhetünk elő komoly termőhely-leromlást.

De az *erdőfelújítás* során is károsíthatjuk az erdő gye- és cserjeszintjében, élő védett növényeket. Síkvidéki erdeinkben a felújítandó erdőrészetben végzett teljes talajelőkészítéssel az ott tenyésző védett növényeket végérvényesen kipusztíthatjuk. Ezért az erdőrészet azon foltjait, ahol a ritka fajok találhatók, ki kell kerülni a talajelőkészítés során. A domb- és hegyvidéki erdőkben pedig különösen a pásztás és tányéros talajelőkészítésnél kell gondot fordítani arra, hogy a védett növények előfordulási helyei háborítatlanul maradjanak az erdőrészetben belül.

Sajátos helyet foglalnak el az *erdei kaszálórétek*, amelyek csak rendszeres kezeléssel (kaszálással) tarthatók fenn. A kaszálóréteken tenyésző védett lágyszárúakat többféle beavatkozás károsítja, illetve veszélyezteti. A legnagyobb veszélyt talán a műtrágyázás jelenti, amelynek következtében a ritka fajok szinte az utolsó szálig kipusztulnak. Ugyanilyen drasztikus hatást vált ki a rét vadföldként történő hasznosítása is. Súlyos, csak hosszú évek alatt kiheverhető kárt okoz, hogy ha a kaszálóréten rakodót alakítanak ki. De kárt okozhatnak a különböző agrotechnikai beavatkozások is, pl. a tárcsázás. Sajátos probléma a védett növényekben gazdag kaszálóréteken a kaszálás időpontjának megválasztása. Sajnos, sokszor figyelmen kívül hagyják a réteken élő védett fajok virágzási idejét, és így számos alkalommal előfordul, hogy a ritka, értékes növényeket virágzásuk idejében, ezzel a felmagzást megakadályozva, lekaszálják.

De az igazsághoz tartozik az is, hogy védett területeinken a növényzetben jelentős károk okoznak a kirándulók a táposással, tiprással és a feltűnő virágú védett növények leszedésével.

Hogyan lehet a növényvilág károsítását megakadályozni, a ritka fajok pusztulását megállítani, vagy legalábbis mérsékelni?

Az általánosságok szintjén maradva, a válasz aránylag könnyen megadható. A gond ott és akkor kezdődik, amikor egy konkrét esetre kell megnyugtató megoldást találni. Ezért a következőkben vázlatosan azokat a tennivalókat, feladatokat tekintjük át, amelyek végrehajtásával hazánk értékes, fajokban gazdag flórája megőrizhető.

Először is számba kell vennünk mindazon növényfajt, amely veszélyeztetett, de még nem védett. Ezek *védté nyilvánítását* minél előbb végre kell hajtani. Ezzel párhuzamosan kell feltárnunk a még nem védett, de veszélyeztetett értékes növényzetű területeket, és gondoskodnunk kell, hogy szintén védelem alá kerüljenek.

A védett területek minél teljesebb *flóralistáját* is kívánatos elkészíteni. Emellett fontos, hogy a célnak megfelelő részletességgel vegetációtérkép is rendelkezésre álljon. Ez különösen fontos a védett területeken levő erdők esetében, például az erdőrészeteknek a természetvédelem számára is megfe-

elő kialakításában. Szükséges, hogy a védett fajokról, elsősorban a kis egyed-számú növényekről az előfordulási helyeket feltüntető *ponttérkép* is készüljön.

A fenti teendőkkel egyidejűleg kell feltárnunk azokat a kedvezőtlen hatásokat, veszélyforrásokat, amelyek az egyes védett területek növényvilágát veszélyeztetik és károsítják. A megfelelő szakemberek bevonásával pedig ki kell dolgozni azokat az irányelveket, intézkedési terveket és konkrét kezelési utasításokat, amelyek birtokában pontosan meghatározhatók és végre is hajthatók a természeti értékek — köztük a növények fennmaradása érdekében elvégzendő feladatok.

Erdők esetében az *erdőtervben* kell meghatározni és előírni azokat a kezelési feladatokat, amelyek a természetvédelmet szolgálják. Kíváncsú, hogy a védett természeti értékeket, a ritka fajokat az erdőrészletlapokon is feltüntessék, lehetőleg pontos helymegjelöléssel, kiegészítve azzal, hogy az adott erdőrészletben az erdészeti tevékenységet (pl. fahasználatot) milyen feltételekkel lehet végezni. Épp ezért már az erdőtervezés idején kell meghatározni a védelmi feladatokat, hogy azok maradéktalanul beépülhessenek az erdőtervekbe.

Befejezésül csupán annyit: a védett természeti értékek — köztük ritka növényfajaink is — megóvása *széleskörű szakmai és társadalmi támogatás*, segítség nélkül elképzelhetetlen. Értékes növényvilágunk fennmaradásáért az erdőszé a maga szakterületén nagyon sokat tehet. Ehhez azonban

az eddiginél sokkal szorosabb és megértőbb együttműködésre van szükség az erdőszé és a természetvédő között.

Sánta Antal

(Folytatás a 112. oldalról)

Azóta sajnos ezen értékek egy része elpusztult (pl. bogáti vöröstölgyfasor, akaratyai Rákóczi-szilfa), más része beolvadt a később létrehozott tájvédelmi körzetekbe (pl. a Pilisi Tájvédelmi Körzetbe — a pilisszentkereszti Vaskapu-szikla, a Ciklámenes erdő, a Hármass forrás; a Hajdúsági Tájvédelmi körzetbe a Halápi tölgyes), és országos jelentőségűvé vált (pl. a tátikai ősbükkös).

Jelenleg a megyei (helyi) jelentőségű természeti területek és természeti értékek száma 836, területük 386 77 hektár. Ennek 30%-a a mérete, idős kora, vagy a hozzá fűzött legenda miatt jelentős fa, 25%-a park, 8%-a erdő, 5%-a fasor. A fennmaradó 32% tartalmazza a növény- és állatélőhelyeket, tavakat, sziklákat, legelőket, réteket, forrásokat és egyéb védett értékeket összesen.

Fontosnak tartjuk ezért, hogy a megyei védelem a jövőben ne csak az egyes fákra, fasorokra, a megmaradt kastélyparkokra terjedjen ki, hanem elsősorban a természetvédelmi szempontból különös jelentőségű mocsarak, lápok, erdők, növény- és állatélőhelyek védetté nyilvánítására kerüljön sor. Ennek érdekében a megyei természetvédelmi hatóságnak a még fellelhető természeti értékeket fel kell tárni, számba kell venni és gondoskodni kell mielőbbi védetté nyilvánításukról.

A megyei természeti értékek hatékony megóvása érdekében a megyék környezetvédelmi titkárokat, természetvédelmi felügyelőket és természetvédelmi őreket foglalkoztatnak. A megyei értékek fokozott védelmére és fenntartására a megyei tanácsok a társadalmi szervezetekkel együttműködve társadalmi természetvédelmi szolgálatot szervezhetnek. Ezzel a lehetőséggel egyre több megye él is.

Csapóné Felleg Ágota

PARKOK, ARBORÉTUMOK, BOTANIKUS KERTEK

A parkok, kertek, arborétumok mesterséges, emberi kéz alkotta növénygyűjtemények, telepítések.

Van aminek értékét a ritka egyedek adják, pl. Erdőtelek szíllevelű gumi-fája, vagy a pécsi Pintér-kertbe került hazánk első arizonai ciprusa, van, amelyben többezer fajta, fajtaváltozat stb. van (Kámon, Szarvas), van amely rendkívüli korú egyedeivel tűnik ki, mint pl. Szeleste 300 éves szelídgesztenyéi, s van, amely építészeti remekeket vagy történelmünk nagy alakjainak emlékét őrzi. Mint mesterséges telepítések nem kimondottan a természetvédelem tárgyköréhez tartozóak, jelentős részükben inkább kultúrtörténeti értéknek tekinthetők, de fontos szerepük jut az oktatásban, a hazai és külföldi növényfajok megismerésében, a tudományban, az erdészeti kutatások, kísérletek területén, s nem utolsósorban a felüdülésben, pihenésben is.

Védelmük speciálisan magyar sajátosság, amelyet a háború okozta károk, az államosítások után kialakult helyzet (ugyanis ezek az alkotások a háború előtt mind magántulajdonban voltak!) tettek szükségessé.

A hanyattatás, nemtörődömség, a szakmai és anyagi alapok hiánya nagymértékű pusztulást, vagy sok esetben nehezen helyreállítható, leromlott állapotot eredményezett, s bizonyos esetekben maga az állagmegőrzés is komoly gondokat okozott. Ebben a helyzetben egyedül csak a természetvédelem keretei, a törvény biztosíthattak a védelmet.

Számuk több mint 600-ra tehető, amelyek között van több száz éves, van 1 és van 100 hektárnál nagyobb kiterjedésű is, de ezeknek csak egyharmada élvez védelmet.

A mintegy 1000 védett értékből több mint 200 a védett arborétum, park, kert, ebből 20 országos (főként arborétum) s a többi megyei jelentőségű érték (kert, park, kastélypark, emlékkert) együttesen mintegy háromezer hektár kiterjedéssel.

Az arborétumok telepítése a múlt századra nyúlik vissza, főleg kastélyok környezetében létesültek s kialakításuknál felhasználták a táj, az erdő adta lehetőségeket is. Így pl. a Bakony erdő maradványa adja a zirci alapját és egyben tájjellegét is, vagy Szarvasnál megmaradtak a Kőrös menti ligeterdők uralkodó fái, a kocsányos tölgyesek, hasonlóan Cégénydányádnál is meghagyták az Alföld ősi növényzetének képviselőit, az ártéri ligeterdőket.

A parkokban, kertekben, arborétumokban figyelhetők meg, hogyan viselkednek más tájak, földrészek idetelepített növényei, hogyan tűrik a szikes talajt, a nyári aszályt, hogyan bírják a homokot.

A kertész számára fontos, hogy melyek alkalmasak parkokba, utcafásornak, melyek bírják a városok, ipartelepek szennyezett levegőjét. Az erdész megtalálja és kiválaszthatja az ipari felhasználhatóságig az Alföld fásítására, kopárosok erdősítésére a legalkalmasabbat, a gyorsan növő fajokat, amelyek a gyakorlati erdőművelést segítik. Az erdőtelki örökzöldgyűjtemény bizonyítja, hogy az alföldi táj is alkalmas fenyőfélék meghonosítására, vagy a szélsőséges alföldi éghajlaton, szikes talajon (pl. Szarvas) nevelhetők idegen világrészekről származó ritkaságok.

Az arborétumok, botanikus kertek fontos bázisai az erdészeti kutatásoknak, a kipusztulóban lévő növények védelmének, értékes növénypopulációk fenntartásában, megőrzésében, bemutatásában, növénynemesítésben, honosításban vesznek részt, géngyűjtemények és igen fontos szerepet töltenek be a bioszféra kutatási programban is.

Számos arborétumban a jó biológiai tulajdonságokat mutató fajok szaporításával folyik az exóták állományyszerű telepítése. Ezeknek a fafajoknak így és itt tisztázhatók erdőművelési, nevelési igényei.

A parkszerűen kialakított arborétumokban az egyes taxonok szoliterként fordulnak elő, amelyek növekedése, fejlődése, habitusa stb. ugyanazon termőhelyen teljesen eltér az állományban lévő egyedeiktől, s nem csak gazdaságilag, hanem esztétikailag is értékesek, egy olyan laza szerkezetet biztosítva az arborétumnak, amely lehetővé teszi a rálátást, az áttekinthetőséget és a látogató számára is vonzó, esztétikai értéknövelő.

Hazai arborétumaink, kertjeink közül 1943-ban az első védetté nyilvánított arborétum Szarvas, majd az 50-es években egyre több került védelem alá (Erdőtelek, Kámon, Zirc, Vácrátót stb.). 1960-ig a jelenleg is országos védettséget élvezők zöme (15), majd 60-tól napjainkig lelassult ez a folyamat, kb. 3 évenként egy-egy arborétum, park védetté nyilvánításáról beszélhetünk (pannonhalmi, füzérradványi, tiszai stb.).

Sajnos, a parkok, kertek jelenlegi állapotát, kezelésüket tekintve mindössze 100–150-re tehető a gondozottak, 250 körülire az elfogadhatóan kezelték és 200-at megközelíti az elhanyagoltak száma. Ezt sok esetben a nemtörődomség, a szakértelem, de legtöbbször az anyagiak hiánya okozza.

A parkok, kertek, arborétumok fenntartásához, fejlesztéséhez nélkülözhetetlenek és szükségesek az alapos állapotfelmérések, növénykataszterek, fenntartási és fejlesztési tervek, a megfelelő szakmai munkaerő és anyagiak biztosítása. Fontos, hogy a gazdasági vágásérettség helyett az „esztétikai” domináljon, csak az egészségügyi termeléseket engedélyezzék, fontos az egyes helyeken előforduló zsúfoltság felszámolása, rálátás, bemutatás (sétautak, táblák, térképek stb.) biztosítása, s nem utolsósorban a természetellenes tevékenységek (pl. vízfolyások medrének burkolása, beton partfalak kialakítása stb.) megelőzése.

Mivel ezeknek a mesterséges gyűjteményeknek fenntartása, fejlesztése számos más, tudományos jelentőségű természeti érték megóvásától (pl. értékes élőhely-rekonstrukciók, mocsarak, lápok helyreállítása stb.) von el igen jelentős szakmai és anyagi erőket, a cél a jövőt tekintve mindenképpen csak egy lehet: olyan közhangulat, olyan feltételek megteremtése, amely szükségtelenül nem teszi a törvényes védelmet, mint ahogyan az a világon máshol is így van.

Temesi Ida

A nemzeti parkok (NP) igazgatóságainak vezetői:

1. Hortobágyi NP: elnök 1973–1974 között, 1 évig Pásztor Károly (mezőgazdasági mérnök), ügyvezető igazgató 1973–1974 között, 1 évig Salamon Ferenc (mezőgazdasági mérnök, igazgató 1974–1988 között, 15 évig Salamon Ferenc, 1989-től 1 éve Aradi Csaba ökológus. Igazgatóhelyettes főmérnök 1973-tól, 17 éve Őri András (erdőmérnök).

2. Kiskunsági NP: igazgató 1975-től, 15 éve Tóth Károly (erdőmérnök). Igazgatóhelyettes főmérnök 1975–1979 között, 3 évig Kontra László (erdőmérnök), 1979-től, 10 éve Iványosi-Szabó András (geográfus).

3. Bükk NP: igazgató 1977–1982 között, 6 évig Sztregova Sándor (faipari mérnök), 1982-től, 7 éve Bartucz Ferenc (erdőmérnök). Igazgatóhelyettes főmérnök 1977–1979 között, 2 évig Simkó József (erdőmérnök), 1979-től, 10 éve V. Szabó Ferenc (erdőmérnök).

4. Aggteleki NP: igazgató 1984–1985 között, 2 évig megbízva Bartucz Ferenc, 1985-től, 4 éve Buzetky Győző (vízépítő üzemmérnök). Igazgatóhelyettes főmérnök 1989-től, 1 éve Dienes András (geofizikus).

AZ ÁLLATVILÁG VÉDELME

Magyarországon az eddigi kutatások szerint mintegy 40 000 állatfaj él. Az ember természetes és mesterséges környezetet egyaránt pusztító tevékenysége folytán a veszélyeztetett fajok száma — beleértve a gerinctelenek népes hadát — több ezerre tehető. A védett állatfajok száma 619, amelyből 46 faj fokozottan védett.

A pusztítás csak az esetek kisebb részében tudatos és közvetlen — lelövés, befogás, gyűjtés —, megelőzésének hatékony eszköze lehet a faj, fajok törvényes, egyedi védelme. Az esetek nagyobbik és meghatározó részében az állatvilág ellenében tett beavatkozások nem, vagy csak részben tudatosak, közvetlenek és erősen a valós vagy vélt gazdasági kényszer hatása alatt történnek. Itt már csak az élőhelyvédelem és annak szakszerű kezelése, a konkrét természetvédelmi programok és a szemléletalakítás segít.

Élőhelyvédelem

Az egyes állatfajok törvényes védelmének első időpontja 1901. Ekkor a dénevéreket, a cickányokat, a sündisznót és 132 madárfajt nyilvánítottak védetté. Ezt megelőzően a vadásatról szóló 1883. évi XX. törvénycikk megtiltotta az énekesmadarak vadászatát minden időben és további madárfajok el ejtését korlátok közé szorította. Századunk első felében úgyszintén több vadászati rendelkezés — teljes vagy részleges tilalom bevezetésével — hozzájárult az állatvilág védelmében. A következő fontos állomás az 1954. évi, madárvédelemről szóló törvény, amely felsorolás nélkül csaknem az összes vadon élő madárfajt védelem alá helyezte. 39 faj maradt a vadászat tárgykörében (szárnyas vadfajok), 9 fajt pedig kártékornak minősítettek (szárnyas dúvad). Egy 1971. évi törvénymódosítás már 14-re, illetve 5-re csökkentette számukat. Ezt követően 1974-ben bővült jelentősen a védett állatok köre. Veszélyeztetettségük miatt 17 hal, 15 kétélű, 15 hulló (minden hazai faj), 17 további emlős került a védett listára. Ezt követte eszmei értékük megállapítása, szoros összefüggésben veszélyeztetettségükkel. Úgyszintén ettől az időszak-tól kezdve használják a természetvédelemben (a védett fajok közül kiemelve) a gazdálkodási érdekekkel szemben is elsőséget élvező, *fokozottan védett* fajok fogalmát. A feltárómunka eredményeként 1982-ben 153 gerinctelen állatfaj kapott védelmet, ami 27 további fajjal 180-ra egészült ki 1988-ig. Ebben az évben a hazánkba beváltó zerge, jávorszarvas, hiúz, valamint az alkalmanként úgyszintén megjelenő viza és hód is védelem alá került. Ezáltal legalább a fajok tekintetében eldőlt a „lőjük, ne lőjük” kérdése. Jelentős állományszaporodás és gazdasági problémák miatt 1988-ban a kormorán és a nyest felszabadult a védelem alól.

A fajok védetté nyilvánításával párhuzamosan a még nagy fajgazdagságú, a viszonylag zavartalanabb élőhelyek szintén védelem alá kerültek, hálózatszerűen biztosítva az ország mind több pontján a megfelelő létfeltételeket. Fontos szempontként érvényesül az endemikus és reliktum állatfajok élőhelyeinek védelme. Így került védelem alá a Kárpát-medence benszülött hullójének, a pannon gyíknak fővárosi élőhelye, a Sas-hegy, vagy a jégkorszakból ittmaradt északi, más néven patkányfejű pocok hansági előfordulási területe. A sajátos elterjedésű és helyzetű fajok élőhelyvédelmének jó példája Hajdúbagosa a földikutya-, Dévaványán a tűzok-rezervátum. A főtí boglárkalepke legjelentősebb élőhelyét a főtí Somlyó Természetvédelmi Terület hivatott megőrizni.

Élőhely szakszerű kezelése

A fajok és élőhelyeik védetté nyilvánítását azok természetvédelmi kezelése követi. Ebben benne foglaltatik a tervszerű kutatás, az életkörülmények javítása, az állományfejlesztés, a zavarásmentes bemutatás megszervezése. E feladatok ellátásával az állatvilág védelmére megkötött nemzetközi egyezmények (ramsari, berni, bonni) elvárásainak is eleget kell tenni. A természetvédelmi területek hálózata és az alig több mint 300 fős hivatásos természetvédő nem elegendő a természetvédelemhez. A legfontosabb élőhelyek egyben a gazdálkodás fő színterei: erdők, mezőgazdasági területek, vizes térségek. Magyarországon 46 *nemzetközi jelentőségű madárélőhelyet* tartanak nyilván, 373 000 ha kiterjedéssel. E területek közül 15 kimondottan erdős jellegű (200 000 ha). Fokozottan védett madárfajaink élnek itt: a kerecsensólyom, a parlagi sas, a réti sas, a fekete gólya, a császármadár. A védelmük érdekében tett erdőgazdálkodási korlátozások, erdészeti munkák átütemezése nélkül nem lehet állományukat megőrizni. A patakminti égeresek, a sziklagörgeteges szurdokerdők megtartása éppen úgy a császármadár védelmét szolgálja, mint a füves puszták feltörésének megakadályozása a tűzokét. Mindehhez kapcsolódik az egyéb gerinces és gerinctelen fajok százainak fennmaradása. A példánál maradva mindezt fokozhatja egy-egy kidőlt fatörzs, vagy apró mocsár megőrzése. Itt hárul különös szerep a gazdálkodókra, akik ismereteik és szándékuk szerint döntően befolyásolhatják a természetet.

Természetvédelmi programok

A fajok védelme érdekében indított egyedi programokat gyakran már a 24. óra kényszere szüli. Ezek a természetvédelem legvégső és igen költséges eszközei. A teljes pusztulás megakadályozásához igen komoly szellemi és anyagi eszköztárra van szükség. A Bükki Nemzeti Park területén történik az uhu vissztelepítése. A minimálisra zsugorodott állomány megerősítésére az NSZK-ből érkeznek röpképes fiatal madarak, amelyek adaptálása nem kis gonddal jár. Az egyes hegyi patakok halfaunájának kutatása és a kipusztuló fajok visszapótlása szintén az aktív természetvédelem szükséges, de igen költséges részét képezi.

Szemléletalakítás

Az állatvilág védelmének jelenét az élőhelyvédelem és néhány faj védelmi programja képezi, ami kiegészül a természetvédelmi nevelés és szemléletformálás eszközeivel. A természet változatossága alapvetően mégis a gazdálkodás mindennapi „engedményeivel” érhető el. Nem cél és remélhetőleg nem is kényszer a védett fajok körének további bővítése. A fajok megőrzése csak a természetkímélő emberi tevékenység széleskörű megvalósításával oldható meg. Ennek megvalósulásáig a természetvédelmi korlátozások fenntartása elkerülhetetlen, ezzel számolnunk kell.

Dr. Márkus Ferenc

A KULTÚRTÖRTÉNETI ÉRTÉKEK VÉDELME

A kultúrtörténeti értékek a világon mindenütt, így a magyar természetvédelemben is sajátos helyzetben vannak. Az ide sorolható értékek védelmének egy része ugyanis általában más hatóságok feladatkörébe tartozik, jó részük egyéb védelem alatt is áll, megint más részük egyéb szakterületből ki-szorul, így megóvásuk csak a természetvédelem keretein belül biztosítható. A kultúrtörténeti értékek közvetítő értékek a természet és az ember között.

A védett területeken a védelem tárgyaként a kultúrtörténeti értéknek minősülnek azok a *területek*, amelyek nemzeti történelmünk jelentős esemé-nyeinek színhelyei voltak, vagy hozzájuk történeti monda fűződik; azok a *tárgyi emlékek*, amelyek a védett terület történeti múltjára, az ember és a természet viszonyára, a helyi sajátosságokra mutatnak rá, mint agrár, épí-tészeti, ipari, irodalmi, közlekedési, művelődéstörténeti, művészeti, néprajzi és régészeti emlékekre. Jelentős szerepet játszanak a védett területek látogatói-nak lekötésében, hiszen értékeit az átlag látogató könnyebben átérzi, mint az élővilág számos, az ember elől rejtőző, vagy jelentéktelen vizuális élményt adó alkotóeleme.

A kultúrtörténeti értékek rendkívül sokfélék, méretüket, jellegüket, keze-lési módjukat stb. illetően, ezért bizonyos csoportosításuk célszerű:

— **Régészeti emlékek** (195) az emberiség múltjának tárgyi emlékei a történe-lem előtti időktől a középkorig. Feltárásukról, szakmai védelmükről a régé-szek gondoskodnak. Több természetvédelmi területünk szolgálja a régészeti emlékek védelmét (vértesszőlősi előembertelep, rudabányai őshominida lelő-hely, mágorpusztai régészeti feltáráshely stb.), segítve a méltó természeti kör-nyezet megőrzését. A régészeti emlékek közé soroljuk az adott táj legősibb emberi alkotásainak számító kunhalmokat, földvárakat, sáncokat, amelyek a táj szerves tartozékaivá váltak. A legjelentősebbek alkalmasak egyes régé-szeti emlékek „in situ” bemutatására.

— **Történelmi emlékhelyek** (57) — csaták, országgyűlések, egyéb történelmi események valódi, vagy hagyomány szerinti helyei. Ezeken a helyeken a ter-mészetvédelem kettős feladatot lát el, egyrészt megjelöli a történelmi ese-mény helyét, másrészt méltó környezetet biztosít azok számára. E kettős fel-adatot a Mohácsi Történelmi Emlékhely létesítése magas fokon oldja meg. Vé-detté nyilvánítással kapott védelmet a nemkívánatos hatásoktól a pusztasze-ri, alpári, Salgó-vár környéki történelmi emlékhely.

— **Agrártörténeti emlékek** (80) — a mezőgazdaság gazdálkodási módjai közül a természetvédelem a tájra jellemző pusztai pásztorkodás, tanyasi gazdálkodás, a kisparcellás művelés, karós szőlőművelés, kisparaszti szálaló erdőgazdálko-dás (pl. Szentgyörgy-völgyön) emlékeit őrzi. Elsősorban gazdálkodási tevé-kenységbe beépítve lehet tartósan biztosítani az agrártörténeti emlékek fenn-maradását.

— **Építészeti emlékek** (441) — a régi kis tanyasi házaktól a kastélyokig sok-féle épület, várrom, templom és kolostorrom tartozik e kategóriába. Védel-mükről az Országos Műemléki Felügyelőség gondoskodik. Az országos so-rában nyilvántartott 355 vár-, kolostor-, templomromból 100-ánál több van védett

területen. Kezelésük más keretben megoldatlan, állagmegőrzésük komoly gondot okoz. Megőrzésük mellett méltó környezet biztosítása a természetvédelem feladata.

— **Ipartörténeti emlékek (70)** — jelentősebb régi külszíni bányák, azok szállító útjai, gőz- és szárazmalmok, vízimalmok, szélmalmok, hámorok, kutak, a mészégetés és szénégetés hagyományai, kisipari műhelyek stb. Védelmüket az Országos Műszaki Múzeum látja el.

— **Közlekedéstörténeti emlékek (30)** — a táj adottságaihoz alkalmazkodó utak, hidak, vasutak, révhelyek, önjárós kompok stb. Jó részük ma is használatban van, bár egyesek megóvásáért hiába emeltük fel szavunkat (hansági kisvasút). Megőrzésük leginkább védett területeinken biztosítható, részben azért, hogy felhasználjuk azokat a természetvédelmi turizmusban.

— **Néprajzi emlékek (98)** — a kultúrtörténeti emlékek sorából kiemelkedő értékek, hiszen az ember és a természet, a táj és a nép kapcsolatának leghívebb őrzői. Körükből a gyűjtögetés, méhészkedés, pásztorkodás hagyományait és építményeit éppúgy számon tartjuk, mint a településszerkezet sajátosságait, a szellemi és tárgyi hagyományokat.

— **Művelődéstörténeti emlékek (44)** — a védett területeken lévő kiállítások, emlékházak, gyűjtemények, múzeumok, iskolák.

— **Irodalomtörténeti emlékek (30)** — nagy íróink, művészeink lakó- és alkotóhelyei, a jelentősebb irodalmi alkotásokban megörökített tájak, tájrészletek.

— **Művészeti emlékek (132)** a védett területeken lévő emlékoszlopok, szobrok, útmenti keresztek, tájesztétikai értékű temetőrészletek. Megóvásukra megfelelő szervezet rendszerint nincs, védelmük többnyire csak a természetvédelem keretein belül biztosítható. Pl. az őrségi vend keresztek, a falusi kálváriák, az ócsai, szatmárcsekei temető kiemelkedő értéket képviselnek. Kezelésüket, ápolásukat a várromokéhoz hasonlóan kell megszervezni és irányítani.

Az erdészek mindig sokat tettek a természeti értékek megóvása és az erdővel kapcsolatban levő kultúrtörténeti emlékek megóvása terén.

Nem véletlen, hogy Bécsben 1907 májusában tartott mező- és erdőgazdák nemzetközi kongresszusán a természeti emlékek és természeti tájak védelmét az erdőgazdasági ágazathoz csatolták, ezt tartották a leginkább hivatottnak a terület szolgálatára. Ez a döntés a résztvevő országok mindegyikére nagy hatást gyakorolt saját természetvédelmi stratégiájuk kialakításában.

Hazánkban az első műemlékkörüli megfelelő természeti környezetet is (hazai honos fákkal történt telepítéssel) erdészek hozták létre — *Kaán Károly* utasítására — a diósgyőri vár négy tornya és falainak romjai körül. Az első természeti emlékké nyilvánított kultúrtörténeti értékek egyike a diósgyőri állami erdőgazdasági uradalomban levő szentléleki kolostorrom volt, melynek megőrzése az erdészeti üzemtervben törvényes jóváhagyást is nyert. A diósgyőri uradalom mocsolyástelepi erdőrészében levő Leányvár nevű avar földvárát és az azt övező erdőrészletet megőrzése érdekében kívánták az erdőgazdaságilag művelt földterületekből. Ezt követően az *Esterházyak* majki er-

dőbirtokán a gesztesi várrom, majd az attól nem messze levő Vidámvár romjainak környékét nyilvánították védetté.

Az erdőfelügyelet volt hivatva egyébként is a különböző birtokosok tulajdonában levő erdőbirtokok területén előforduló és nemzeti múltunkra emlékeztető várromok környékének megfelelő módon történő megőrzésére, fenntartására. Az ő dolguk volt az erdőn kívüli, jobbára omladozó várromoknak az állandó legeltetés miatt kopárosodó környékét a tulajdonossal az erdőtörvény rendelkezéseinek megfelelően beerdősíttetni, „ahol a tudományos, vagy esztétikai érdekek (ritka növények, szép geológiai alakulás) nem kívánták meg bizonyos részeknek a mai állapotukban való, de zavartalan fennmaradását”.

Mi a helyzet ma? 1980—1981-ben adatlapos felmérés készült a védetté nyilvánított, országos jelentőségű védett területek kultúrtörténeti értékeiről. Ennek alapján ma az említett 10 kategóriában 1177 értéket tartunk nyilván. Közöttük mintegy 150 olyan értéket, amelyek megőrzésére más nem vállalkozott, amelyek ugyanakkor elsődleges jelentőségűek a helyi sajátosságok, az ősi kultúra megőrzésében.

Csapóné Felleg Ágota

MI A VÖRÖS KÖNYV?

A vörös könyveket a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) kezdeményezésére századunk hatvanas éveitől kezdték el összeállítani, illetve kiadni. Ezekben a már kipusztult és a veszélyeztetett növény- és állatfajokat ismer-tetik, így a vörös könyvek részben a halotti anyakönyvekre emlékeztetnek, részben pedig segélykiáltásokat tartalmaznak. A könyvek elnevezése és általában vörös színe is a veszélyt szimbolizálja. Egy-egy könyv az egyes országok, országrészek, tartományok, földrészek vagy éppen az egész Föld kipusztult és veszélyeztetett fajait ismerteti. Vannak olyan vörös könyvek, amelyek inkább egy telefonkönyvhöz hasonlítanak, mivel csak a fajok neveit tartalmazzák, mások képeskönyvszerű tudományos, ismeretterjesztő monográfiák, amelyekben a fajok részletes leírása, rajza, képe is bemutatásra kerül.

Napjainkig a világon kb. 180—200 vörös könyv jelenhetett meg, a magyarországi — *Rakonczay Zoltán* szerkesztésében — a nyolcvanas évek első felében került összeállításra. Megjelenése 1989 karácsonyára volt várható, tehát e lapszámunk megjelenésének idején valószínűleg már hozzáférhető lesz. A magyar vörös könyv több mint 200 — részben színes — rajzzal és festménnyel illusztrált formában közel 400 oldalon, négyszáz állat és 730 növényfajt mutat be. Ebből az 1130 fajból 93 faj már kipusztult vagy eltűnt, 198 közvetlenül, 375 aktuálisan, 514 pedig potenciálisan veszélyeztetett.

Folytatás a 135. oldalon

A VÖRÖS KÖNYVBEN SZEREPLŐ ÁLLATOK ÉS NÖVÉNYEK ÖSSZESÍTŐJE RENDSZERTANI BONTÁSBAN

Megnevezés	Világ	Hazai	Védett hazánkban összesen (5 + 6)	A védettből nincs a Vörös Könyvben	A Vörös Könyvben levők közül		
	állomány				védt	nem védett	Összesen (6 + 7)
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Emió	4 100	83	50	36	14	6	20
2. Madár	8 700	346	320	238	82	1	83
3. Hüllő	6 300	15	15	11	4	—	4
4. Kételtű	3 000	15	15	14	1	—	1
5. Hal	22 900	81	18	16	2	—	2
I. GERINCES	45 000	540	418	315	103	7	110
6. Rák	20 000	1 058	1	1	—	—	—
7. Csiga	85 000	202	4	—	4	14	18
8. Rovar	1 100 000	40 200	148	67	81	191	272
II. GERINCTELEN	1 205 000	41 460	153	68	85	205	290
ÁLLATOK II + II)	1 250 000	42 000	571	383	188	212	400
9. Zárwatermő	311 360	2 343	294	19	275	298	573
10. Nyitwatermő	640	8	—	—	—	2	2
11. Haraszt	13 000	60	27	3	24	11	35
12. Moha	25 000	589	19	—	19	101	120
NÖVÉNYEK	350 000	3 000	340	22	318	412	730
ALLATOK ÉS NÖVÉNYEK EGYÜTT	1 600 000	45 000	911	405	506	624	1 130

A VÖRÖS KÖNYVBEN SZEREPLŐ ÁLLATOK ÉS NÖVÉNYEK ÖSSZESÍTŐJE
VESZÉLYEZTETETTSÉGI KATEGORIÁK SZERINT

Megnevezés	Kipusztult és eltűnt	Közvetlenül	Aktuálisan	Potenciálisan	Összesen
		veszélyeztetett:			
1	2	3	4	5	6
1. Emió	3	7	7	1	20
2. Madár	13	21	40	9	83
3. Hüllő	—	3	—	1	4
4. Kételtű	—	—	1	—	1
5. Hal	—	2	—	—	2
I. GERINCES	18	33	48	11	110
6. Rák	—	—	—	—	—
7. Csiga	—	1	17	—	18
8. Rovar	35	41	145	51	272
II. GERINCTELEN	35	42	162	51	290
ÁLLATOK II + II)	53	75	210	62	400
9. Zárwatermő	35	40	114	384	573
10. Nyitwatermő	—	—	—	2	2
11. Haraszt	1	1	13	20	35
12. Moha	4	32	39	45	120
NÖVÉNYEK	40	73	166	451	730
ALLATOK ÉS NÖVÉNYEK EGYÜTT	93	148	375	514	1130

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

Rovatvezető: Gáspár-Hantos Géza

MTESZ-DÍJ

Az MTESZ országos elnöksége az egyesületi élet fejlesztése érdekében kifejtett kiváló társadalmi munkája elismeréseképpen

dr. Csötönyi József

Bedő-díjas erdőmérnöknek, az MTESZ budapesti intézőbizottsága vezetőségi tagjának, TOT-tanácsosnak — az egyesületi elnökség egyetértésével — MTESZ-díjat adományozott.

A választmány december 7-én tartotta ülését, dr. Herpay Imre elnökletével. Az ülésen dr. Fröhlich András emlékezett meg Bedő Albertről, születésének 150. évfordulóján. Ezután Gáspár-Hantos Géza főtitkár az új alapszabály elkészítésének szükségességét indokolta, ismertette az új alapszabály azon pontjait, melyek lényegi eltérést jelentenek a korábbi alapszabályhoz, majd tájékoztatta a választmányt az írásban beérkezett egyetértő véleményekről, illetve módosító javaslatokról. Az előterjesztést igen élénk vita követte. A vita során az egyesületi célok jobb megfogalmazására, a helyi csoportok önállóságának növelésére, a bizottságok szerepének növelésére tettek javaslatokat és néhányan vitatták a tervezet új vezetési rendszerét (közgyűlés—választmány—ügyvezető elnökség), s a korábbi országos elnökség fenntartását javasolták. Az új vezetési rendszerből adódó új választási rendszerről Wisnovszky Károly, a választási bizottság vezetője adott tájékoztatást. A vitában dr. Csötönyi József, Gémesi József, Bolla Sándor, Bánó László, dr. Csőre Pál, dr. Soly-

A kipusztult, vagy eltűnt fajok közül a következőknek volt erdészeti (vadászati) jelentősége: Az emlősök közül az európai hód, sakál, farkas, barnamedve, hiúz. Madarak: rózsás gödény, borzas gödény, kis kárókatona, kékcőrű réce, halászsas, vándorsólyom, siketfajd, nyírfajd, daru, reznek, tavi cankó, kacagócsér, kiscsér. A növények közül a csipkés gyöngyvessző, komlógyertyán és a feketés (vagy feketedő) fűz. (A bérci ribizskéről megoszlanak a vélemények, ezért a vörös könyvben nem az eltűnt, hanem a veszélyeztetettek között szerepel.)

Csapó Ágnes

mos Rezső, Barátossy Gábor, dr. Fröhlich András, dr. Andor József, dr. Péti Miklós fejtették ki részletesebben véleményüket. A választmány nagy többséggel (70%), kisebb módosításokkal egyetértett az új alapszabály-tervezettel.

Dr. Marjai Zoltánné ügyvezető titkár az egyesület anyagi helyzetét ismertette, majd Gáspár-Hantos Géza főtitkár adott tájékoztatást az egyesületi bevételek növelésének lehetőségeiről (tagdíjnövelés, szaklapelőfizetés stb.), illetve Az Erdő kiadási nehézségeit áthidaló ideiglenes megoldásokról.

A szokásos év végi titkári értekezlet 1989. október 20-án, Zalaegerszegen került megrendezésre. Az értekezleten 32 helyi csoport titkára—képviselője, az ideiglenes bizottságok vezetői és az egyesület vezetősége vett részt. Dr. Herpay Imre megnyitja után Gáspár-Hantos Géza főtitkár előterjesztése alapján vitatták meg a program-, a struktúra-, az alapszabály- és a választási bizottság eddig végzett munkáját, illetve javaslatukat. Az igen aktív vita főképpen az új alapszabályra és az új vezetési felépítésre alapuló választási rendszerre terjedt ki. A vita alapján a titkárok nagy többséggel tudomásul vették az ideiglenes bizottságok tájékoztatóját és javaslatait egyetértéssel. A titkári értekezletet Keszthely környéki szakmai tanulmányút követte. Az értekezlet és a tanulmányút sikeres szervezéséért ezúttal is kifejezzük köszönetünket a zalaegerszegi helyi csoportnak és a Zalaegerszegi Erdőfelügyelőség igazgatójának.

Az oktatási és közművelődési bizottság 1989. november 21-én Budapesten tartotta 1989. évi munkáját értékelő ülését. A résztvevők egyetértettek a következőkkel:

- Helyes és jó törekvés az olyan rendezvények szervezése, ahol mód nyílik a szűkebb szakmai érdekeken túl tágabb oktatáspolitikai kérdésekkel is megismerni.
- Sajnálattal vették tudomásul, hogy törekvésük az erdészeti betanított és szakmunkásképzés korszerűsítésére mind ez ideig nem járt kézzelfogható eredménnyel. A MÉM Szakoktatási és Kutatási Főosztálya még nem adta ki az új tanterveket, hiányoznak az új jegyzetek, tankönyvek.
- Megállapodtak abban, hogy 1990-ben, a Miskolcon sorra kerülő SZKT-verseny alkalmával egy széles körű ankétot rendeznek az erdészeti oktatás jelenlegi helyzetéről, a szakmai oktatás előtt álló feladatokról.
- Szükségesnek látják az oktatási intézmények egymás közötti kapcsolatának erősítését, valamint a vállalatok és intézmények együttműködésének fokozását.

A vitában részt vettek: Bíró László, Bogár László, Fröhlich András, Sebő György, Sipos Ferenc, dr. Szabó Attila, Szenthe Ádám, Vadász László, Zachar Miklósné.

(Fröhlich András)

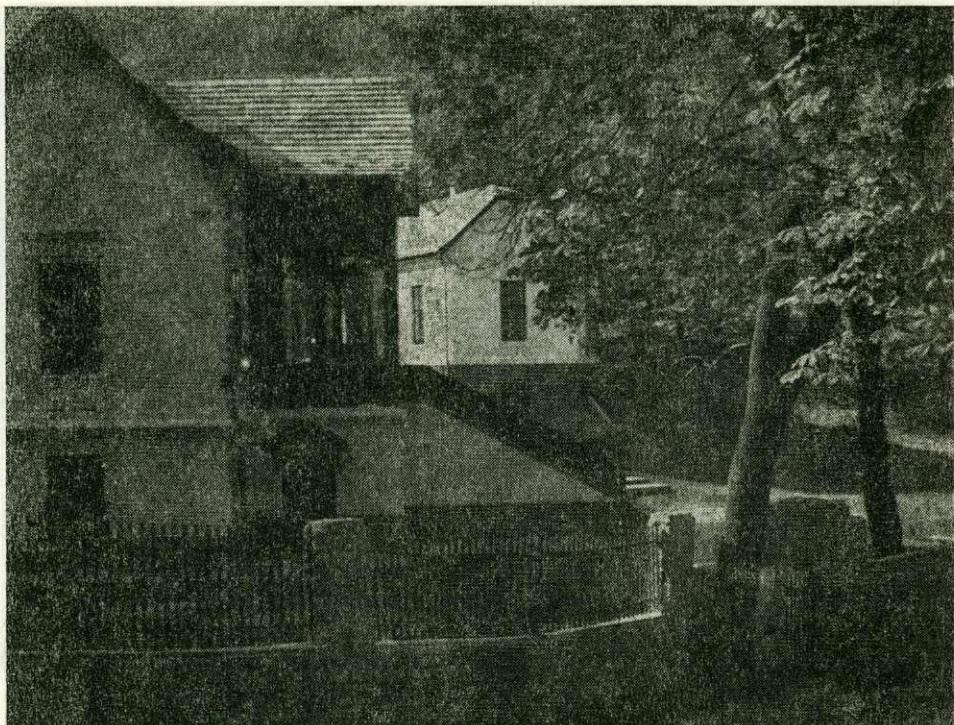
Az „Erdők a közjóért” szakosztály a Pilisi Állami Parkerdőgazdasággal közösen 1989. október 25-én szakosztályülést rendezett. A szakosztályülés keretében felavatták a Nagy-Hárshegyi „KAÁN KÁROLY” kilátó. A Mészöly Győző tervezte és a Parkerdőgazdaság Budapesti Erdészete által felépített kilátóhoz az ünnepi megnyitó közönsége, mintegy 70–80 fő, gyalog érkezett meg. Ifj. dr. Solymos Rezső erdészeti vezető bevezetője után dr. Berdár Béla főigazgató tartotta a megnyitó beszédet. Ünnepi műsort a II. ker. Dimitrov úti általános iskola énekkara adott, Kertész József műszaki vezető versmondásával egybekötve. Az ünnepi megemlékezésen részt vettek Kaán Károly még élő családtagjai is. Az ünnepség az Erdész-himnusz hangjaival ért véget. A szakosztályülés programja a XII. ker. Csillagvölgyi úti Erdészeti Információs Központ felújított, új épületében folytatódott, itt Riedl Gyula, az egyesület könyvtárosa mutatta be az egyesületnek végre méltó elhelyezést nyert könyvtárát. A szakosztályülés az éves munka értékelésével és a jövő évi munkaterv elkészítésével ért véget.

A kilátóavatáson készült fényképeket, valamint az Erdészeti Információs Központ épületegyüttesének és berendezésének képeit a következő oldalakon mutatjuk be. A felvételeket Jérôme René készítette.

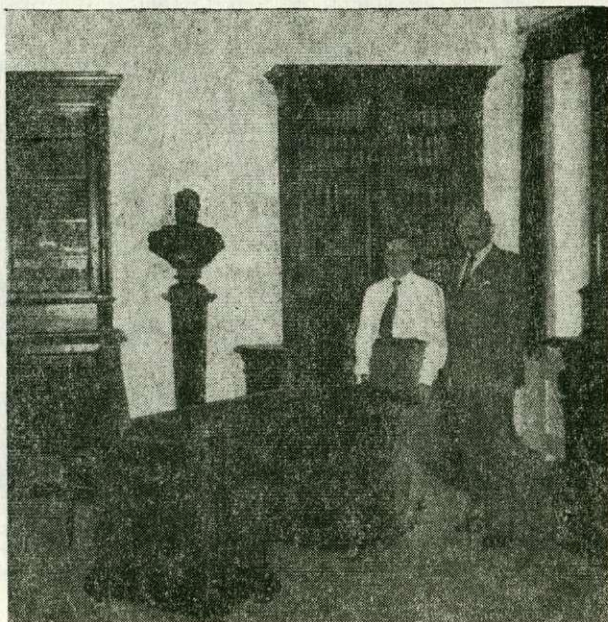
(Barátossy Gábor)

A Budapest-hárshegyi „Kaán Károly-kilátó” avatása

*A Budapest-csillagvölgyi Erdészeti Információs Központ épületegyüttese
és egyik szobája az ősi bútorokkal*

A szerkesztőbizottság 1989 decemberében ülést tartott. Ezen éles vita fejlődött ki a szerkesztést illetően. Erősen eltérő vélemények hangzottak el mind a tartalmat, mind a külső megjelenést tekintve is. Az egyre vegyesebb összetételű tagság érezhetően változtatást kíván, amiről majd a közgyűlés kell határozzon. Szükséges ez annál is inkább, mert az egyesület 1990. évi költségvetése nem bírja el az eddigi feltételek közötti lapkiadást. Ezzel a kérdéssel a főtítkár bejelentése szerint a választmány már foglalkozott és úgy határozott, hogy a lap megjelenetését átmenetileg a felére csökkenti — 12-ről 6-ra — egyenként az eddigivel azonos terjedelemben.

A lapot ért sorscsapás által előállt kevésbé lelkes hangulatban a bizottság elnöke javaslatot tett a lap 125. évfolyama megünneplésére. Ezt a bizottság megjegyzés nélkül elfogadta. Ezzel a bizottság működését befejezettnek nyilvánította, mire elnöke köszönetet mondott a tagságnak a munkájához nyújtott támogatásért.

(Jérôme René)

A bajai csoport 30 fővel egy napos tanulmányutat tett Bugacra. Tóth András kerületvezető fogadta a csoportot és vezette a kerülete, a Pásztormúzeum és az Ősborókás megtekintésében. Utána Zöldág János fahasználati műszaki vezető mutatta be az erdészetüzemeit, az új fűrészporrall aljtrágyázott csemeteket, a fűrészüzemet és kiszolgáló műhelyét, rakodóját, a raklap-szegezőt, gépjavító műhelyt, oktatási központot, alföldfásítási múzeumot. Az üzemi konyha éttermében elfogyasztott ízletes ebéddel fejeződött be a tanulságos tanulmányút.

(Tóth Imre)

A balassagyarmati csoport rendezésében Nyírjes-pusztán az összegyűlt központi nyugdíjas kollégáknak Tóth József, az erdőgazdaság igazgatója tartott előadást a vállalat jelenlegi helyzetéről és vázolta a feladatokat.

A csoport a balatonfelvidéki (Keszthely) helyi csoport képviselőit fogadta, akik Sipos Péter titkárhelyettes vezetésével érkeztek Szokolya-Paphegyre, a fafeldolgozó üzembe. A jelenlévők megtekintették a késéllel készülő furnírlapokat és sokáig elidőztek a kerozonnal kezelt MARUNAKA furnírszáritó körül. A további berendezések megtekintése kapcsán sok kérdést kapott az üzemvezető a „rabok” foglalkoztatását illetően, tekintettel arra, hogy a telep szögesdróttal és őrtornyokkal van bekerítve. Séta keretében megcsodálták a Fővárosi Tanács üdülőjének kertjében lévő arborétumot Ruff János királyréti műszaki vezető kalauzolásával. Továbbhaladva a Törökmező-Hegyesető erdészeti feltáróút és az azt kísérő park-erdő és berendezéseinek megtekintése következett. Nagymaroson a leállított vízlépcső után a zebegényi — Kós Károly által tervezett templommal ismerkedtek. Ipolytarnócon az ösleleteket tekintették meg, ezt követően Salgótarjánba, az erdészet kőházi csemeteket kertjébe utaztak, ahol elsőként Szabó Ferenc erdészetvezető mutatta be az erdészetet, majd Szarvas István csemeteket kert-kezelő tartott ismertetőt. Különös érdeklődésre tartott számot a csemeteket kertben folytatott „maszek” csemetetermelés. Eresztvényben az ebéd után került sor a látottak értékelésére. A két napos tanulmányúton a csoportot Zorván Györgyné megbízott titkár kalauzolta.

A csoport küldöttsége kétnapos tanulmányúton vett részt a nyíregyházi

csoportnál. A résztvevőket *Hártó János* fatermesztési igazgató, *Frankó János* műszaki igazgató — a helyi csoporttitkára — és *Kovács Jánosné* termelési felügyelő fogadta. *Hártó János* rövid áttekintést adott az erdőgazdaság tevékenységéről. Előadásában átfogó képet nyújtott az erdőművelés, a fahasználat, a fafeldolgozás, a vadgazdálkodás helyzetéről és a tennivalókról, megemlítve kiegészítő ágazatként az idegenforgalmat, amelybe bevonják a vadászházakat. *Frankó János* és *Kovács Jánosné* vezetésével megtekintették *Nyíregyházán* a műszaki üzemigazgatóságot, itt *Szabó József* üzemigazgató tartott ismertetést. *Baktalórántházára* utazva a társaságot az erdészeti üzemigazgatóság igazgatója, *Kozma Károly* fogadta és mutatta be a 8 400 ha-os terület egy hányadát. Az érdeklődőknek így alkalma nyílt megtekinteni a síkvidéki erdőfelújítást, erdőnevelést, fahasználati tevékenységet, a vadkárvédelmet. Az erdészklubban *Osztrogonác János* vezérigazgató üdvözölte a csoportot és egészítette ki az eddig szerzett információkat. *Kozma Károly* ismertette az üzemigazgatóság tevékenységét, amely ismertetést videofilmel kísért. *Guthra* érkezve *Bartucz Péter* üzemigazgató köszöntötte a vendégeket és adott tájékoztatást a 8 700 ha-on folytatott tevékenységükről, gazdálkodásról. A Debrecen-Erdőpuszta közjóléti tevékenységének tanulmányozása után megismerkedtek *Tamás Zoltán* üzemigazgató kalauzálásával a műszaki üzemigazgatóság munkájával és itt búcsúzott el a delegáció a FEFAG-tól, az őket kalauzoló vezetőktől.

(Zorván Györgyné)

A veszprémi MÉM-csoport 1989. szeptember 22-én tanulmányutat tett Szlavóniába. Az északi erdőgazdasági egyesülés Vinkovci Erdőgazdaságában ismerkedtek meg a szlapon tölgygazdálkodás elveivel és gyakorlatával. A szakmai vezetést és a baráti vendéglátást az erdőgazdaság mérnökei közül *Gluva-kovic Zdravko*, *Prebanić Franić* és *Stepan Nikolic* biztosította, a tolmács feladatát *dr. Jódal István*, a Novi-Sad-i nyárfakutató intézet erdőmérnöke látta el. Elsőként egy magtermelő állományként is hasznosított 133 éves szlapon tölgyes génrezervátumot (Zupanja 6 C) tekintett meg a társaság. A hatalmas törzsek mindenkit gyönyörködtettek. Hektáronként 63 magtermő törzs található, amelyek átlagadatai: $H = 36$ m, $D_{1,3} = 59$ cm. A kezelők elmondása

szerint minden második évben van jelentős makktermés. Ezt követően egy felújítást tekintettek meg Urbanja községhatárban. A szlapon tölgyet minden esetben természetes úton újítják fel. A szükséges mesterséges erdősitést makkvetéssel végzik. Elsőként a cserjeszintet irtják ki, majd 30%-os bontóvágást hajtának telenként végre. A makkvetést a rágcáslók, az újulatot a lisztharmat ellen vegyszeresen védik. A végvágás feltetele 3—5 edb csemete/ha. Legfeljebb 30%-os pótlással számolnak. Hazai gondjainkhoz hasonló helyzetet mutatott, hogy a megtekintett felújítást vadkár-elhárító kerítés szegélyezte. A csoport gazdálkodó tagjai élénken érdeklődtek az iránt, hogy mi a befejezés legkésőbbi időpontja és a hozzá kapcsolódó szankció fogalmát a jugoszláviai kollégáink hogyan ismerik, mert a szakmai feltételek ott is szigorúak, megfelelő mennyiségű és minőségű újulat hiányában a véghasználat nem folytatható. A tanulmányutat lezáró ebéd során a vendéglátók köszönő szavainkra válaszul a szlapon tölgy gazdálkodás alapjait megvető, hajdan volt magyar erdészekre emlékeztek tisztelettel.

(Bus Mária)

A szakmai továbbképzés keretében a helyi csoportoknál a következő előadásokat tartották.

Budapesten

Koronczai Imréné dr.: „A gombatermesztés világpiaci helyzete és fejlesztésének lehetőségei”.

Kovácsné dr. Gyenes Melinda: „A csi-perketermesztés új módszere”.

Balassagyarmaton

Dr. Kóhalmy Tamás: „Az erdő- és vadgazdálkodás kapcsolatának időszerű kérdései” címmel.

Kinevezés

A mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter *Halász Gábor*t, a MÉM Erdőrendezési Szolgálat műszaki igazgatóját — egyesületünk erdőrendezési szakosztálya vezetőjét — 1989. november 1. napjának hatályával öt éves időtartamra a szolgálat főigazgatójává,

Tóth Bélát, az Erdészeti és Faipari Tervező és Szervező Vállalat főosztályvezetőjét 1989. november 1. napjának hatályával öt éves időtartamra a vállalat igazgatójává,

Gémesi Józsefet, a MÉM Erdészeti és Faipari Hivatal hivatalvezető-helyettesét — egyesületünk gazdaságtani szakosztálya vezetőjét — 1989. december 1-jével a hivatal vezetőjévé kinevezte.

Kitüntetés

Az Elnöki Tanács eredményes munkájuk elismeréseként, nyugállományba vonulásuk alkalmából dr. Rácz Antalnak, a mezőgazdasági tudományok kandidátusának, a MÉM főosztályvezetőjének — egyesületünk elnökségi tagjának, a budapesti csoport elnökének — a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG CSILLAGRENDJE; dr. Solymos Rezsőnek,

a mezőgazdasági tudományok doktorának, a MÉM hivatalvezető-helyettesének — egyesületünk elnökségi tagjának, AZ ERDŐ szerkesztőbizottsága elnökének — a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata kitüntetést adományozta.

A budapesti Bányász klub vendégül látta a hagyományos „Borbála-napi ünnepség”-en a rendszeresen odajáró erdész seniorokat. Soltész Istvánnak, az OMBKE elnökének üdvözlő szavaiért Boross György vasdiplomás erdőmérnök mondott köszönetet és méltatta az együttlét melegségét, jelentőségét. Az ünnepségen egyesületünket Gáspár-Hantos Géza főtitkár képviselte.

AZ OEE ERDÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA

KÖZLEMÉNYEI (XVIII. szám, 1990) MEGJELENT

TARTALMA:

Turi Ferenc: A szolnoki erdészet története

Dr. Oroszi Sándor: A püspökladányi szikkísérleti telep első szervezeti szabályzata

Dr. Oroszi Sándor: Bachifen Ferenc (1786—1849)

Jérôme René: Főiskolai hallgatók sztrájkja Sopronban — 1924

Dr. Nagy Domokos Imre: A magyar természetvédelem nemzetközi tapasztalatai — 1947—1962

Dr. Csőre Pál: Erdőgazdasági eszmék a reformkori Magyarországon

Dr. Fancsik János: Barangolás a Karancs—Medves erdeiben

Márton Ferenc: Magyarország legöregebb „fája” az ipolytárnói óriásfenyő
Válogatás az erdészettörténeti pályázatok anyagából

Dr. Kovács János: Egy rendhagyó szállítópálya Kárpátjáról

AZ ERDŐ SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA. Elnök: dr. Solymos Rezső, a mezőgazdasági tudomány (erdészet) doktora, Szentendre; főmunkatárs: Jérôme René, Budapest. — Tagok: dr. Balázs István, Budapest; Barátossy Gábor, Budapest; dr. Berdár Béla, Visegrád; dr. Bondor Antal, a mezőgazdasági tudomány (erdészet) kandidátusa, Budapest; Bus Mária, Veszprém; Cebe Zoltán, Szombathely; dr. Csötönyi József, Budapest; Deák István, Tamási; dr. Fűrész Oszkár, Sopron; Gáspár-Hantos Géza, Budapest; dr. Göbölös Antal, Kecskemét; dr. Herpay Imre, a mezőgazdasági tudomány (erdészet) kandidátusa, Sopron; Kadlicsek János, Miskolc; Keszthelyi István, Budapest; dr. Király Pál, Budapest; dr. Királyi Ernő, a közgazdasági tudomány kandidátusa, Budapest; Korbonszky Kazimírné, Vác; Krämer Antal, Pécs; Lőcsey Iván, Budapest; Mészáros Béla, Szombathely; dr. Rácz Antal, a mezőgazdasági tudomány (erdészet) kandidátusa, Budapest; Solymosi József, Budapest; Stádel Károly, Győr; dr. Sodfridt István, a mezőgazdasági tudomány (erdészet) kandidátusa, Sopron; dr. Szikra Dezső, Visegrád; Tóth László, Szolnok; Varga Béla, Eger.

EBBEN AZ ERŐSSEN LÉTESÜLT
HÁZARK ELSŐ TERMÉSZETVEDELMI TERÜLETE
1939 OKT. 16-KN
AZ ENKÉRTALÚT ALLOITOTTA
AZ 50-ÉVFORDULÓN
A MAGYAR TERMÉSZETVEDELEM
AMIKOR AZ ERŐSŐDŐ HAZAI TERMÉSZETI
TERÜLET IS VÉDELÉN ALÁ KERÜLT.